

XXVII. ÉVF.
1937. 1. SZÁM

GRAFIKAI SZEMLE

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT
KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE

GRAPHISCHE REVUE

GRAFIKAI SZEMLE

Eine Zeitschrift für das Buchgewerbe, herausgegeben von dem
Verein der Buchdrucker Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2).
Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus
Novák. Erscheint neunmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500.
Abonnement jährlich 7.- pengő

Grafikai Szemle

NYOMDAIPARI SZAKKULTURÁLIS FOLYÓIRAT
SZERKESZTI: NOVÁK LÁSZLÓ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDAI MUNKÁSOK EGYESÜLETE. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: KÖLCSEY UCCA 2
1937 JANUÁR HÓ 1. XXVII. ÉVFOLYAM. 1. SZÁM. MEGJELNIK HATHETENKINT

Exegi monumentum aere perennius...

Igen: ércnélmaradandóbb emléket állított magának az a törékeny testű, de gyémántlelkű jó tipográfusember, akit a minap temettünk mindannyiunk nehéz szomorúságára.

Wanko Vilmos neve közismert a régi meg az újabbkori Magyarország nyomdászai körében. Tisztelte, becsülte őt mindenki, mert bölcs ember volt és derék, a köz szempontjából értékes munkát végzett és soha senkit sem bántott. Széleskörű munkaterületén a maga nagy őszinteségével és egyenességével mindig csak a tárgyat nézte és sohasem a személyt. E tekintetben a haladottabb jövő időknek valószínű embertípusát képviselte ő a nyomdászok között.

Wanko Vilmos harmincesztendőes nyomdászközéleti pályafutásán elgondolkozva, a híres francia tudós, Taine Hyppolite-nak elmélete jut eszünkbe, amely szerint a kiváló emberek — akárminő milióbe és föladatkörbe veri is a sors őket — mindenütt és mindenkor a legjobbat produkálják. Van is ebben valami. De talán nem egészen olyan értelemben, ahogy Taine hangoztatja. Ő zsenialitásnak, vagyis mintegy Isten adományának nevezi a sikeres tevékenység hatóokát, mi inkább tanultságot, abszolút lelkiismeretességet,

alaposságot, tehát egy mindenképp által elérhető és megszerezhető, valóban emberi és valóban a legteljesebb elismerésre méltó tulajdonságot látunk benne.

Wanko Vilmos életének s küszködéseinek minden mozzanata élénken kirajzolódva áll emlékezetünkben. Épúgy a szellemi fejlődéséé is, hiszen a mi körünkből nőtt ki, a mi gyertyácskánknál gyújtotta meg a maga messze világító szövétnekét. S így csalahatatlan bizonyossággal állapíthatjuk meg róla: soha nem lazuló erős akarat, mindennemű munkájában való elmélyedő gond és lelkiismeretesség, no meg közéletbeli szelíd objektivitása vitték őt a tipográfuslét emberileg elérhető magasságai felé. Nem

volt transzcendentális tünemény, nem volt született zseni — amint hogy ilyesmi nincs és talán soha nem is volt a világon! — de olyan becsületes, jó szellemi és fizikai munkás volt, aki pestiesen szólva mindig száz százalékig igyekezett megérteni a maga föladatát, s munkája végzésekor mindenkor és minden esetben a legnagyobb gondosságot tanusította.

Egyéb nagyszerű kvalitásai mellett főleg ez teszi őt feledhetlenné és egyszersmind állandó példaképpé az egész magyar könyvnyomtató-világ előtt.

Wanko Vilmos 1886-ban született Besztercebányán. Az ottani Machold-nyomdában tanulta a betűszedést. Komor város, komor tipográfusműhely. Közel száz esztendeje a Stephani nyomdászcsalád tagjai is benne vesztegettek el a tüdejüket. A halálos betegség csirája valószínűleg már itt oltódott belé a magasra nőtt, de vékonyan maradt Wanko Vilmosba.

Egy kis magyarnyelvű ujságocska, tanodai értesítők, fraktúrbetűs tót bibliák, latin teológiai írások, hébekorba egy kis ügynevezett akcidencia: ennyiből állott Besztercebányán a nyomdászművészet. Nem is lett volna az ifjú Wankóból sosem java mester-szedő, ha véletlenül egy már sokfelé megfordult, világos látású nyomdászembert nem állít mellé a sors mentorul. Lehner Rezső volt ez, a Budapesti Sokszorosítók Ipartestületének mostani titkára, aki huzamosabb ideig ott dolgozgatva Besztercebányán, szinte második tanítómesterévé lett a szavait mohón szűrő fiatal Wankónak.

Főlszabadulásakor Wanko már sokat betegeskedett. Főleg a lábával volt sok baja, ami őt arra készítette, hogy szabadidejét otthon üldögélve, irogatással s rajzolással töltse el. Ez a kényszerűség különben végigkísérte őt egész életén.

1904 vége felé otthagyta szülővárosát, s Győrré ment a Pannonia-nyomdába. Itten pénztárosa meg levelezője lett a Könyvnyomdászok Szakköre győri csoportjának, s buzgó agitációjával úgy fölvirágoztatta a csoportot, hogy a budapesti központnak figyelme ráirányult. Pestre szólítva őt, előbb a Márkus-nyomdában sikerült elhelyezni, majd a Fried és Krakauer nyomdájába került most már kifejezetten akcidens-szedőnek.

Hatalmas arányú munka folyt akkoriban a Könyvnyomdászok Szakkörében. A havonként megjelenő Grafikai Szemlén kívül a monumentális Magyar Nyomdászok Évkönyvét is kiadta a Szakkör, s azonfölül megvoltak a tanulmányi nyomdával fölszerelt továbbképző tanfolyamai is, úgy 140 körüli hallgatói létszámmal. Novák László tanfolyamvezető s helyettese, Aigner Antal nem győzték már a munkát, s szükség volt valakire, ki az adminisztrációs dolgok egy részét, a hallgatók számontartását, a munkaeszközök kiadását, összeszedését stb. végezze. Szemük megakadt az akkoriban Győrből idekerült csupa szorgalom tanítványukon, Wanko Vilmoson, s a választmány jóváhagyásával befogták őt maguk mellé. Az 1907–1908-i tanfolyamoknak már Augenfeld Miksa volt a vezetője, de Wanko mellette is megmaradt adminisztrátornak.

Ugyanebben az 1908. esztendőben lépett a szakköri tanfolyamok helyébe az Ipar-

művészeti Iskolában Czákó Elemér dr által megszervezett és irányított Nyomdászati Tanműhely, amelynek Wanko Vilmos lett egyik legszorgalmasabb tanítványa. E Tanműhelyről parázs viták folytak valamikor, de a közel harminc esztendő távlatából most már megállapíthatjuk, hogy ennél termékenyebb időszaka a nyomdászati művészeti irányban fejlesztésének nálunk még nem volt. Wanko Vilmos esztétikai tudása is itt lett határozottabbá s megingathatatlaná. Későbbi szakírói tevékenységén végéig megérik a Tanműhely hatása.

1910 tavaszán a Szakkör I. titkárává lett Wanko Vilmos. Szakirodalmi tevékenysége ezidőben a Kör szakbizottságának véleményezéseiből és jelentéseiből állt, ami éppenséggel nem volt kicsiny munka, mert a szakbizottság dolga volt egyebek közt a pályázati döntéseken túl a Grafikai Szemle mellékletekkel való ellátása is, ami pedig egekig csapkodó, szenvedélyes viták nélkül akkoriban nem volt elképzelhető. Wanko ezekben az olykor személyes élővé vált elvi harcokban rendszer az arany középuton maradt s megőrizte a higgadságát. Írásai pedig világosak és alaposak voltak.

Jórészt ennek tulajdonítható, hogy 1911 elejétől – a régi szerkesztők visszavonulása után – ő lett a Grafikai Szemle felelős szerkesztője. Nehéz föladat volt, de Wanko mögött ott állott a Szakkör új elnöke, Pollák Simon, a Világosság-nyomda igazgatója, aki a maga nagy összeköttetésekkel s jóakarató ügybuzgóságával minden nehézségen átsegítette a Grafikai Szemlét és újdonsült szerkesztőjét.

Wanko Vilmos munkásságának súlypontja akkortájt különben a szervező munkában csúcsosodott ki. Mint szakköri titkárnak: az ő kezében kellett összefutnia az egész szak-kulturális propagandának, s – mert közben a Nyomdászati Tanműhely kétesztendő tanfolyama befejeződött – gondoskodnia kellett az új budapesti szaktanfolyamok megszervezéséről is. Ugyanakkor a mind nagyobb számban belépő vidéki tagok szak-kulturális igényeinek kielégítéséről sem lehetett megfeledkezni. Ily módon jöttek létre a fővárosban az eleinte főképp előadássorozatokból álló, az idők folyamán azonban részben gyakorlatiasakká váló tanfolyamok, apróbb szakkurzusok Nyitrán, Kassán, Szegeden, Kolozsvárt, Temesvárt, Debrecenben, Nagyváradon s más városokban is; nyomtatványkiállítások Budapesten, Pécsen, Debrecenben, Aradon, Szegeden, Győrött, Sopronban, Kaposváron, Nagybecskereken, Szekszárdon stb.

Hát bizony ez hatalmas munka volt. Wanko Vilmos akkor tetőpontján volt szervezői

képességeinek. De ugyanakkor már mint szakoktató is jeleskedett. A budapesti szaktanfolyamon egyetlen szemeszterben nem kevesebb mint 92 órán át tanította a betűvetést meg a tipográfiai vázlatkészítést, nagyszerű szakművészeti hozzáértéssel és egyszersmind – nemcsak mi magunk állapítottuk meg – csálhatatlanul jó pedagógiai érzékkel is.

Elemében volt. A kedvére való munka még az egészségi állapotán is nagyot lendített. Kezdte derűs színben látni a jövőt, annyira, hogy családalapításra is gondolhatott.

A szak-kulturális fejlődés pompázó virágait azonban egyszerre csak agyonhervasztotta a világháború forró lehellete; halottá dermedt a Szakkör, megszűnt a Grafikai Szemle, becsukódtak a tanfolyamoknak ajtói. Wanko Vilmos olyanformán érezhette magát, mint a szárazra vetett hal. Katonai szolgálatra nem volt alkalmas; s amire az élet „tauglich”-nak minősítette – a szervezői és oktatói munkára – egyelőre nem volt szükség e véréző világban.

Egyideig még a Világosság-nyomdában dolgozgatott – ha volt mit –, azután átment a Főnökegyesület hivatalába tisztviselőnek. Ott érte az összeomlás, majd meg a bolsevista forradalom.

1920 elején Biró Miklós, az Amerikát járt nyomdász-mester, a Szakkörnek egykori választmányi tagja, nemes szakbuzgalomból fakadóan – no mert anyagi sikerekre nyilván ő sem számított – megindította a Magyar Grafikát, s Wanko Vilmost maga mellé vette a lap adminisztrátorául és felelős szerkesztőjéül. Az a több mint hét esztendő, amit e pompás, de sajna, éppen nyomdász-körökben nem eléggé méltányolt szakfolyóiratunknál töltött: teljes kibontakozáshoz segítette a szakírói képességeit is; szakcikkei mind alaposabbak és mind jobban élvezhetők lettek; gyöngyszemei a nem mindig magasröptű magyar nyomdászati szakirodalomnak.

Dolgozott eközben egyébfelé is. Munkatársa volt Krizsó Kálmán kolozsvári almanachjának, a Nyomdász-Évkönyvnek, Biró Miklós Grafikai Almanachjának és a Typographiának. Tudása egyre mélyült, egyénisége folyton határozottabbá és imponálóbbá lett. Kezdte érezni, hogy amit a komoly szakíró egyszer leír, azt mintegy „sub specie aeternitatis” kell cselekednie, mert hisz 50–60–100 esztendő múlva is el találja olvasni azt valaki; ne vessen tehát az az írás árnyat a mostani nemzedék szellemi színvonalára.

Évtizedek múlva is értékes és tanulságos olvasmányok lesznek azok a dolgozatai,

amelyeket a mesterszedés fejlődésének irányvonalairól, az anyagszerű tipográfiaiáról, a könyvnyomdai vázlatozás metódikájáról s a szedés technikájáról írt, főleg az évkönyvekben, a Magyar Grafikában és a Grafikai Szemlében. Utólráhatatlan nagy tudósa volt ekkor már a betűnek és a betűszedésnek, mégpedig nemcsak teoretikus értelemben véve, mert hiszen ha sora került: művészi készségének is tündöklő bizonyosságát tudta adni.

A törékeny testű emberben olthatatlan lánggal égett egyetlen hatalmas szenvedelem: a tanításé. Valami magasztos erkölcsi imperatívus készítette őt folytonosan arra, hogy amit féléjszakás virrasztások idején, hosszú fáradozással, töprengéssel elsajátított, igaznak ismert föl: kollégái, főleg az ifjabbak számára továbbítsa. Hiszen a tudás az alapja minden emberi haladásnak; tudás a legfő jó, tudáson épülhet föl csak a jövő.

A halkszavú, szerény Wanko Vilmos újabb tizenkét esztendőn át szakoktatója volt a nyomdászegyesület továbbképző szaktanfolyamainak is, s így többszáz ifjú nyomdászembernek volt alkalma meghallgatni a tipográfiai szépről, jóról és célirányosról hangoztatott ígéit. Sajnos, az ilyen igazságok nem mennek át a legtöbb ember tudatába; nyomot hagynak ugyan valamelyest, de a javarészüik leperog s elkallódik az egyébfajta élmények zagyva sokaságában. Aki azonban megszívlelte Wanko Vilmos útbaigazításait, s szomjas lélekkel itta be a Mester tanítását: néhány esztendő alatt valóban imponáló magaslatra jutott a nyomdász-művészeti megértés terén.

Hogy tanító szózata messzebb hallják: a mások számára praktikus eszű, de a saját érdekeit illetően javíthatatlanul idealista Wanko Vilmos 1928-ban a saját kiadásában újra megindította a Grafikai Szemlét. Nagyszerű füzetek keltek ekkor sorra, de hiába: életképes egyéni vállalkozásról nálunk a szakirodalom terén nem lehet szó...

1934-ben a nyomdász-egyesület tisztviselőjévé választották Wankót. Taine milieu-elmélete itt is igazolódott: a kiváló ember nagyon-nagyon kiválót produkált itt is. Sajnos, csak rövid ideig.

Ott álltunk a kítűnő kolléga, a jeles nyomdásztudós, szakoktató és szakíró nyitott sírgödörnél. Eltávoztán érzett fájdalomunkba beleszólt az emésztő nyugtalanság is: ki tudja majdan őt helyettesíteni? lesznek-e vajjon s hányan, akik hasonlóan ernyedetlen iparkodással, éjszakát is nappallá tevő tanulással, önzés és érdekhajhászás nélkül, tisztán a magasabbrendű tipográfus-erkölcs szaván indulva törnek majdan a nyomdász-művészet zenitje felé?

H Ö H N E Ö T T Ó :

Kótát író „szedőgépek“

Néhány föltaláló újabban a hangjegymetszés nehéz kézimunkájának a mechanizálására adta a fejét. Ferrati milánói karmester „Daktilomuzikográf“ címen – az írószedőgépek mintájára – meg is csinálta a maga rendkívül komplikált „hangjegyszedő“ gépét, de – bár olaszországi kiállításokon többszörösen kitéttették érte – nem valami fényes eredménnyel. Egy német nyomdász-mester is csinált ilyen célú gépet, de a matricapréselő eljárások alapján: a gép a hangjegyet, vonalzatot stb. fémszalagba matricázza, s erről aztán öntvényt készít. Volt már egy „Nocoblick“ elnevezésű kótairó gép is, amely a billentyűkön kívül még négy pedállal is dolgozott.

A kóta mechanikus leírásának problémája nehéz ügy. Az egyes hangjegyeket és jeleket az ötvonalas rendszerben és ezek segédvonalalaiban kell elhelyezni. Ezenfölvül a kótairáshoz sokkalta több jegy szükséges, mint amennyit a betűs abécé az interpunkciókkal stb. magában foglal.

Az összes eddigi kísérletek alaphibája általában az volt, hogy a hangjegyíráshoz kótavonalakkal ellátott papirost használtak. A gépi kótairás természetesen csak akkor lehetett hibátlan, amikor a kótavonalak a gépsorok méreteivel pontosan egyeztek, s a papiroslapot szintén pontosan húzták bele a gépbe.

Most egy frankfurti főmérnök, Rundstatler Gusztáv szerkesztett – vagy tizenkét esztendei fáradozás után – olyan kótairó gépet, amely úgy látszik megoldja a problémát. Gépét Nototype-nek nevezi. Éppenséggel nem nagy apparátus, hasonlít a közönséges írógépekhez. A henger 30 centiméter hosszú rajta, a billentyűzet kettős váltású 30 gombból áll. A billentyűk nem fekszenek az irodai gépek módján olyan félkörben, ahonnan lengő mozgással csapódnak egy meghatározott pont felé, hanem a típusok az igen széles festékes szalag előtt különböző magasságban állanak, s a billentyűk megütésekor egyenes irányban nyomulnak a festékes szalag felé.

Érdekes, hogy a „Nototype“ föltalálója előtt találmánya kidolgozásakor a betűszedő hangjegyszedési módja lebeghetett: hangjegyíró gépén minden hangjeggyel egyetemben a vonalrendszernek egy darabja is lenyomtatódik, mégpedig úgy, hogy ezek a vonalrabbak pontosan egymásba illenek. Ez az egyszerű idea – a vonalrendszernek meg a hangjegyek egyetlen billentyűnyomintással való lenyomtatása – tette

lehetővé a probléma megoldását. A hangjegyeknek újabb fajta fölosztása a maguk alkotórészeire és a normális billentyűzetre alkalmazása által pedig sikerült a hangjegyírásnak kellő gyorsaságot is biztosítani.

A hangjegyírás sajátosságai szükségessé tették azonfölvül, hogy a „Nototype“ olyanféle „kocsi“-val legyen ellátva, amely mindaddig veszteg marad, amíg egy-egy akkordnak összes jegyei leírva nincsenek. A gép legtöbb billentyűje ennélfogva csak afféle „halott“ billentyű. Az ezek által leírt egyes hangjegyek végül egy továbbszállító, vagyis „élő“ billentyű lenyomása útján kötődnek össze egymással. Ez a billentyű adja meg ugyanis a vonalzat képét.

Természetesen a hangjegyek nemcsak az ötvonalas rendszeren belül, hanem affölvött meg azalatt is a legnagyobb pontossággal íródhatnak le a „Nototype“-on. A hangjegyek egyébként 30 különböző magasságban csapódhatnak le, amit a hengernek félmilliméteres, fogaskerekű beosztásával értek el. A dalszövegnek a hangjegyek alá való jegyzése azonban csak valami másik írógéppel lehetséges.

A grafikai ipart – mint ismertetésünk elején már említettük – az új találmány meglehetősen érdekli. A hangjegyes művek előállítása a mi ügykörünkbe tartozik, akár ha a hangjegyszedés technikájára gondolunk – amikor a szedő a 360 rekeszes hangjegyszekrényből szedegeti össze a maga kótatípusait – akár a hangjegymetszés esetére, amikor a hangjegymetsző különböző poncokkal verdesi bele, majd meg vésőkel metszi belé a síma cinklapokba a kótajegyeket.

Valamikor a kótás forma előkészítésének közvetlenebb módjaival is megpróbálkoztak a grafikában. A Linotype-on például még a háború előtt megcsinálták, hogy a vonalrendszer megfelelő fölosztása után és különleges matricákkal kész kótaszédést állítsanak elő. A Mergenthaler-féle gép sokoldalú használhatóságának bizonyítéka volt ez a siker, de a kifizetődés szempontjából bajok voltak, úgyhogy a további próbálkozás elmaradt.

Már az offset-eljárás tekintetében közvetlenebb jelentősége van a „Nototype“-nak. A festékes szalag megfelelő preparálásával és átnyomtató-papiros használatával ugyanis az új kótairógép produktuma kítűnően sokszorosítható az offset-sajtókon.

A „Nototype“ szériákban való gyártása már megkezdődött, nemkülönben a hozzáértő kezelők kiképzése is, úgyhogy nemsokára már a gyakorlati életben is megismerkedhetünk az új, érdekes és nagyjövőjű hangjegyíró masinával.

Lélektanos sajtóhiba-bogarászás

Élvezettel olvasom a Grafikai Szemlében megjelenő „Nyelvi és helyesírási bogarászás” rovatot. Élvezettel olvasom, figyelmesen. Tanulni akarok belőle. De olvasás közben egy nyugtalanító kérdés merül fel bennem egyre tolakodóbban: ha lesz is ideális egységes helyesírásunk, ha mindnyájan remek művelői is leszünk, tudunk-e majd hibátlanul szedni?

Azt hiszem nem. Mert a szedés közben elkövetett hibák forrása csak részben múlik a helyesírás, a grammatika nemtudásán. Nemcsak az agyvelőnk hibaforrás, de hibaforrás az egész idegrendszerünk. A minap egy kefelevonatot nyom a kezembe a főnököm, hogy korrigáljam meg a kijelölt hibákat. Az egyik sorban (32 ciceró széles sorok voltak) négy olyan szó is volt, amelyből egy-egy betű kimaradt: bankzárlat helyett bakzárlat, klíring helyett klírig stb. volt szedve. Korrigálás közben veszem észre, hogy a szó közötti hézagok a minimálisra vannak szűkítve.

Nos, helyben vagyunk. A szedő, aki hibákat követett el, tudta, hogy a klíring az nem klírig és bankzárlat kapcsán nincs szó a bakok bezárásáról. A hiba nem az agyvelejében, nem a hiányos tudásában, nem a tudatában volt. Be kell fénni a sornak 32 ciceróba, ez lebegett a szeme előtt és vakká lett a kihagyott betűkkel szemben.

Az ilyen és ehhez hasonló megértéséhez a lélektan, a pszichoanalízis vezet el.

A pszichoanalízisben sok az igazság. Beleszólt a nevelés tudományába, emberi vonásokat rajzolt a törvénykezés szigorú arcára és megtermékenyítette az irodalmat. És ha alig van kultúrterület, melynek végvárai között ne üledtek volna meg a freudizmus viharai, miért a könyvnyomtatás mesterisége (művészete, tudománya) lenne kivétel?

A betűszedés olyan munkafolyamat, melynél szellemi frissességünkön igen sok múlik. Ha szellemi frissességünk lankad, külső vagy belső inzultus éri szellemünket: hibát követünk el a szedésben.

Miért ejtünk hibát a szedésnél? Egyszerű volt eddig a válasz: figyelmetlenek voltunk. S miért voltunk figyelmetlenek? Mert nem fordítottunk kellő figyelmet a munkánkra. Bizony ez kissé szerénygényű válasz.

A pszichoanalízis segítségével két oldalról is megközelíthetjük a kérdést. Pontosabban: munkafolyamatunk két szakaszában realizálódik sajtóhibává lelki életünknek a

tudatunk alá visszafojtott valamilyen megrendülése:

a) a kézirat hibás elolvasása (félreolvasás);

b) a hibás kiszedés (mely az előbbi aktus teljessé válása és Freud vizsgálódásaiban a félreírásnak felel meg).

Freud kimutatja, hogy lelki életünk egyes megnyilvánulásai közül nemcsak az számít teljes értékűnek, amely az éber öntudatunk rivaldafényében jelentkezik, de lelkünk tudattalan eseményei is – mind, valamennyi – nyomot hagynak beszédünkben, írásunkban, munkánkban. „Az asztal ugyanúgy asztal marad, akár láthatatlanul áll a sötét szobában, akár ha a bekapcsolt villanyfény érzékelhetővé teszi” – magyarázza Stephan Zweig Freudról írt tanulmányában a tudattalan lelki tényező egyenrangúságát az élesen tudatossal. Freud azt látta meg zseniálsan, hogy tudatunk alatt valamilyen átkapcsolódás megy végbe, mely átkapcsoló folyamat a tudattalanunkba mélyen lefojtott, érvényesülni nem tudó lelki történéseket átváltja egy más, tudatunk felszínén lévő területre, ahol némi zavart okoz: elszólást, elírást, elfelejtést, félreolvasást stb.

Munkánk közben a szedésnél elkövetett hibák megítélésénél a tudattalan akaratot számításba nem venni: hiba. (Nem akarom észrevenni, hogy a sor „nem megy bele” 32 ciceró szélességbe. Ha észrevenném, több munkám lenne vele: el kéne választanom a sort, esetleg nagy hézagok keletkeznének a szavak között, szóval bonyodalmak lépnének föl. „Leghelyesebb – mondja a tudattalan akaratom –, ha nem vesszük észre a kimaradt betűket.” És megszületik a sajtóhiba.)

A valódi hatóerő többnyire a felszín alatt marad. Lelkünk legmélyén, tudattalanunkban, összevissza szórva hevernek vágyak, emlékek, álmok, haragok és fantáziák, fáradtságok és igyekezetek, melyek gyökeret bocsátanak föl az öntudatunkig. Öntudatunknak világos megnyilvánulásai, akaratai nem függetlenek ettől a mélyre szórt lomtártól, habár küzdünk ellene. Elfojtjuk őket, civilizáltságunk és álszemérmünk hadakozik ellenük. De amit elfojtottunk, amit rösteltünk, azt felszínre guruló áruló clownként elárulja a tudatalatti énünk. A félreolvasás, s a félreírás tökéletlenül elfojtott lelki anyag eredménye, mely lelki anyag tudatunkig képtelen lévén eljutni, ily téves cselekményben keres megnyilatkozási formát.

Egy példa, melyet Freud közöl a „Mindennapi élet pszichopatológiájá”-ban, világosan fogja mindezt megmutatni:

„Egy fiatal rajzoló válságos napjait éli Edith nevű menyasszonyával való viszonyának, de mindenki – elsősorban önmaga –

előtt is tagadja” és elrejti ’kinlódását. Egy napon plakátot kell rajzolnia a következő felirattal: „Herkules-sör táplál és üdít.” Órákig dolgozik rajta, kiméri, kiszámítja a betűk helyét, egyenként lerajzolja és végül kifesti őket. Másnap azzal fogadják a műhelyben, hogy a felirat hibás. Íme a plakáton ez áll: „Herkules-sör táplál és üdith.” A jelenlévő sógor így kiált fel: „Lám, lám, úgy-e mondtam! Ez itt a te bajod, az Edith!”

Az érvényesülni nem tudó, lappangó lelki élmény „sajtóhibát” produkált!

Van egy másik példa, ami már tényleg sajtóhiba: 1883 őszén Miskolcra érkezett az uralkodó. A helyi lap a fogadtatás egy részletét ecsetelve így írt: „Ezzel beülvén kocsi-jába, a német tovább haladt.” (A helyett, hogy menet.)

Az udvartartás számára gyorsan új, korrigált példányt kellett nyomtatni. Mennyi mindent felfed ez a szimpla sajtóhiba a szedő különvéleményéről a néhai uralkodóval kapcsolatban! Valóban igen-igen rövidlátó az, aki ebben a jelentéktelen sajtóhibában csak a véletlent, vagy legjobb esetben a figyelem meglazulását látja. A sajtóhiba determinált, ez a lényeg, ennek a hibának kellett megesnie, pont ennek!

A szedő által ejtett sajtóhiba a szedő különvéleményét fejezi ki a kiszédendő dolgokról, melyet kénytelen elhallgatni. A sajtóhiba leleplezi a szedőt, téves cselekménye már vallomás. Mert hogyan tudnók másképpen okát adni annak a sajtóhibának, mely Mussolini békét ígérő nyilatkozatát így változtatja meg: „Mussolini a Daily Express levelezőjének adott válaszában kijelentette, hogy a legközelebbi három évben lesz háború Európában.” (Ujság, 1935 július 21.) Mintha némi kétkedéssel fogadta volna a szedő a kéziratban olvasottakat (három éven belül nem lesz háború). Le is szögezhetnők: a sajtóhiba a szedő elfojtott gondolatának érvényrejtése.

Sem bosszorkányok, sem véletlenek nincsenek. Pontosabban: belső véletlenek nincsenek. Amint a társadalomtudomány-leszűri, hogy az egyes társadalmi jelenségeket a mindenkor gazdasági és kulturális viszonyok, valamint a természeti adottságok pontosan meghatározzák, ugyanúgy igaz, hogy az ember lelki megnyilatkozásaiban sincsenek véletlenek, tehát indokolatlan tévedések sem. Belső (lelki) véletlen nincs, csupán külső (reális). Bizonyára igaz, hogy mindaddig sajtóhiba is lesz, ameddig eleven, érzéssel bajlódó hús-vér ember áll a regálsnál, vagy ül a szedőgépnél. Hiába írjuk ki a szedőterem falára: „Csendet kérünk!” – mégha olyan csendet eredményezne is ez, amiben a légyümmögést is

meghallanók, teljes csend akkor sem lenne. Ott belül, tudatunk mélyén, rejtetten, bújva, egy „énke” fészkelődik, s fölszínre akar jutni. Ha a szedő megalkuvó is, ott „az” belül nem. Haragszik a porért a szekrényben, a lenyelt „háringért” és egyebekért. Lárma van ott belül. Talán ezért is esik a „rendezetlen viszonyú” nyomdákban több sajtóhiba, hiszen az ilyen nyomdában dolgozó szedő lelkében nem is lárma, de ágyúörgés lehet. Ezért szed ő zeneakadémia helyett „feneakadémiát” és igazságszolgáltatás helyett „gazságszolgáltatást”.

Természetesen nem áltozom magam azzal, hogy a sajtóhibaszűletés körülményeinek felfedésével már meg is szüntethetjük ezt a szapora átkot, de felesleges azért talán mégsem volt ez a bepillantás a pszichanalízisbe. Ugyanis ma még nagyrészt az a helyzet, hogy igen gyakran találkozunk „művelt” egyénekekkel is, akik a freudizmus alatt egy kizárólag nemi eltévelyedésekkel foglalkozó „tudományt” értenek. Pedig olyan tudomány ez, mely az embert önmaga megértéséhez viszi közelebb. És ki ne foglalkozna szívesen önmagával?

S Z É K E L Y A R T Ú R I I . :

A nyomdai kalkuláció célja

az egyes nyomtatványok árának szakszerű kiszámítása. Sajnos, sokszor fordul elő, hogy a nyomdaiparban kalkulációs rátermetség s főlkészültség nélkül árszámítást végeznek, vagy érzés szerint és csak úgy hozzávetőlegesen kalkulálnak. Ez annál is inkább kockázatos, mert hiszen a tapasztalat azt mutatja, hogy még alapos kalkuláció mellett is hibák csúszhatnak a számításba. Ezért van szükség pontos, megbízható és reális kalkulációra és arra, hogy a nyomdász ismerje azt a legalacsonyabb árhatárt, melynek átlépése után a ráfizetés területe következik.

Elsősorban fontos a helyes kalkuláció szempontjából a tényleges önköltségek megállapítása. A nyomdaipari kalkuláció alapjául ugyanis termelési egységek szolgálnak. Ezek szedésnél az 1000 n ára, illetve egy órai szedés ára, a nyomtatásnál a gépek szerinti óra ára és 1000 nyomás ára. Az ön-

költségi számítás főadata, hogy az üzemi költségek összesítéséből levezesse az üzemi osztályoknak megfelelő árengységeket.

Az egyes nyomtatványok árszámításánál kétféle módszert is szoktak alkalmazni: előkalkulációt és utókalkulációt. Az előkalkuláció főadata, hogy a megrendelő nyomtatvány előállításánál számbajöhető költségeket alaposan mérlegelje. Az utókalkuláció a kivitelezésnél tényleg felmerült költségeket mutatja ki és ezáltal egyúttal ellenőrzi a részben becslésen alapuló előkalkuláció helyességét. A nyomdaiparban az utókalkulációnak nincsen nagy szerepe. A nyomdász ugyanis kizárólag megrendelésre dolgozik és a megrendelő már a munkába vétel előtt kötelező erejű árajánlatot kér. A nyomdász utólag már nem javíthat a kalkuláción, még akkor sem, ha arról kiderül, hogy téves és az árajánlat betartása ráfizetést jelent. Világos tehát az a fontos érdek, mely az előkalkuláció pontosságához és gondosságához fűződik.

Üzemgazdasági szempontból a kalkuláció tulajdonképp az előállítandó termék munkafőadatainak elemzését és részekre bontását

Szám..... »Budapesti Kereskedelmi Nyomda.« Kelet.....

Megrendelő:

A munka neve:

Alak:.....x.....cm..... Terjedelem:..... Szín:.....

Kivitelezés:

Példányszám:	
Szedés:..... ezer n á..... óra á.....
Stereotípiá:
Egyengetés: Szöveg.....
Illusztráció.....
Gépmosás.....
Nyomatós:
Be- és kilövés.....
Könyvkötészeti munkák:	
Vágás.....
Hajtogatás.....
Perforálás.....
Számozás.....
Csomagolás.....
Az előállítási költségek összege.....
Papíros:.....x.....cm.....kg.....minőségű
Nettó szükséglet.....ív
Hozzáadék.....ív
Bruttó szükséglet.....ív összesen.....kg á.....
Üzleti haszon.....%
Klisék:
Üzleti haszon.....%
Összesen.....
Ajánlati ár.....

Kalkulációs formula kisebb üzem részére.

Szám..... »Gutenberg-Nyomda Rt.« Kelet.....

Megrendelő:

A munka megjelölése:

Alak:.....x.....cm..... Terjedelem:..... Szín:.....

Kivitelezés:

Példányszám:	
Kézi szedés:.....óra á P..... osztással együtt.....
1000 n szerint.....
Gépszedés: 1000 n szerint.....
Stereotípiá:.....x.....cm ² matrica á.....füll.....
.....x.....cm ³ lemez á.....füll.....
Egyengetés: Szöveg.....gépméret.....forma á.....
.....".....".....".....á.....
Klisék.....
Gépmosás:.....x á P.....
Nyomatás:.....gépméret.....nyomás á P.....
.....".....".....á P.....
.....".....".....á P.....
Be- és kilövés:.....ezer ív á P.....
Könyvkötészet és kikészítés:.....
Az előállítási költségek összege.....
Papíros: 1.....x.....cm.....kg.....minőségű
Nettó szükséglet.....ív
Hozzáadék.....ív
Bruttó szükséglet.....ív összesen.....kg á.....
2.....x.....cm.....kg.....minőségű
Nettó szükséglet.....ív
Hozzáadék.....ív
Bruttó szükséglet.....ív összesen.....kg á.....
Üzleti haszon.....%
Házonkívüli munkák: klisék.....
Üzleti haszon.....%
Összesen.....
Ajánlati ár.....

Kalkulációs formula közepes üzem részére.

jelenti. Az ár kalkulációt meg kell tehát előznie a nyomdatechnikai kalkulációnak. Megállapítandó a nyomtatvány nagysága, oldalterjedelme, továbbá hogy a különféle üzemsztyályokban a megrendeléssel kapcsolatban milyen munkaföladatokat merülnek föl és azok mennyi időt igényelnek. Az előkalkulációnál megállapítandó az a kövendő munkamenet, amely a legelőnyösebb és legcélszerűbb lesz a megrendelés kivitelezéséhez. Ha a kalkulátor mindezzel már tisztában van, csak akkor térhet át a munkaár tételeinek megállapítására. A nyomdatechnikai kalkulációt nyilvánvalóan csak szaktechnikailag alaposan képzett nyomdász végezheti el jól. A kalkulátor szellemi fölkészültségét segédeszközökként kiegészíti a centiméter, tipográfiai mérőeszköz, kalkulálási formuláré és a kalkulációs egységárak táblázata. A papiros súlyának pontos megállapítására a papirosmérleg szolgál, de a házonkívüli kalkulációnál ezt sokszor csak a kalkulátor tapintási érzéke és gyakorlata pótolja.

Igen ajánlatos a kalkulációnál az egyes tételeket erre a célra készített nyomtatott kalkulációs formulárén föltüntetni. A formulárén a kalkulációnál számbajöhető összes tételek rovatai szerepelnek. A kalkulátor ezáltal nehezebben eshet abba a hibába, hogy valamely költségtételt kihagy.

Az eddig elmondottak a kalkulációt általánosságban érintették. Most térjünk át a kalkulációs föladatok osztályozására.

Az akcidens munkák árszámításánál a szedés idejének megállapítása becslés útján történik. A kalkulátor, ha szedő, ne azt számítsa, hogy ő mennyi idő alatt szedne ki egy bizonyos munkát, hanem mindig az legyen az irányadó, hogy mennyi lehet az illető munka átlagos szedési ideje. Komplikáltabb munkáknál ajánlatos a szakmunkások véleményét meghallgatni.

Könyvek, folyóiratok szedését 1000 n szerint számítják, aszerint, hogy kézi vagy gépszedésről van-e szó. Ezeknél tekintettel kell lenni a szedésnehézségekre, idegen nyelvű pótléokra, számokra, tágitókra, tördelésre, sőt a szerzői korrektúrákra is.

Stereotípiák árkiszámítása négyzetcentiméterek alapján történik.

A nyomtatás kalkulációjának rendszerezése végett a gépeket a nyomtatható papirosfölületek nagysága szerint osztályozzák. Az egyengetési és nyomtatási árak alakulása, mint köztudomású, az egyes munkák kivitelezése és a gépek nagysága szerint változó. Vannak egészen egyszerű szedésformák, melyek a legolcsóbbak, továbbá fokozatosan drágább táblázatos, illusztrációs formák. Drágább az egyengetés, ha

stereotípiái lemezekről kell nyomtatni. Autotípiák egyengetése különleges kalkulációt igényel és e tekintetben legjobb volna – úgy mint külföldön – az egyengetésnek négyzetcentiméterek alapján való kalkulációja. Színváltozásnál föl kell számítani a gépmosást, továbbá színes nyomtatásnál a be- és kilövést és az ezzel kapcsolatos lassúbb gépjárást is figyelembe kell venni. A nyomtatás árát természetesen az is befolyásolja, hogy alacsony, rendes vagy nagy példányszámról van-e szó. A papiros minősége és vastagsága szerint is változik a kalkuláció.

A könyvkötészeti munkákat, ha azok házonkívüli teljesítmények, a kereskedelmi haszon hozzáadásával számoljuk el. Házi könyvkötészeti üzemnél saját kalkulációs tételekkel kell számolni.

Klisék, galvánók, rajzok, vázlatok árai – mint idegen teljesítmények – a beszerzési ár és a megfelelő kereskedelmi haszon összehadása útján számítandók.

A papirosnál a példányszámhoz a megfelelő százaléku hozzálékot is kalkulálni kell. A beszerzési árhoz számítandó kereskedelmi haszon aránya az összeg magasságához igazodik.

Legtöbbször az itt fölsorolt tételek fordulnak elő a nyomtatványok árkiszámításánál. A kalkulátornak még az itt föl nem említett egyéb körülményekkel is számolnia kell, mert hiszen minden nyomtatvány egyéni jellegű és elkészítések a legkülönbözőbb munkaföladatokat merülnek föl. Ezért ismételtelen rá kell mutatni arra, milyen fontos, hogy kalkulációs formuláré nélkül senki ne kalkuláljon. Ezekkel a sorokkal kapcsolatban állnak az itt példaképpen bemutatott kalkulációs formuláré-minták.

További közleményekben következik az itt fölsorolt egyes kalkulációs tételek részletes megbeszélése, ami után már áttérhetünk a gyakorlati példákra is.

J Á K I T Ó T H G U S Z T Á V :

Stereotípiái lemezek

Az ezekről való nyomtatás napjainkban mind szélesebb körben terjed. Ami érhető is, mivel nagy példányszám nyomtatásakor sokféle előnyt biztosítanak. A mai racionálisnak mondott világban ugyan melyik nyomdavezető engedi meg, hogy például 50.000 darab dupla levelezőlapot, ha mingyárt kétszeresen is megszedve, a tégelyes sajtón, 25.000 nyomtatással készítsenek el? Hát még ha nem levelezőlapról, hanem teszem föl komplikált táblázatról, 40×58

centiméter nagyságban van szó és 100.000 példány nyomtatandó belőle? De ettől eltekintve is, érdekes megfigyelni, hogy mennyi előnyt biztosít a lemezről való nyomtatás: A lemez egyetlen szét nem bontható daraból áll és az ugyanazon matricáról készített öntvények úgyszólván mind egyformák; nyomtatás közben belőlük betű, lénia ki nem húzódhatik; meg nem dőlhet; nem spiszelődhetik; súlyban kisebb, mint szedésben volna és helyes egyengetés mellett a róla készült nyomat alig különböztethető meg az eredeti szedésről készült nyomattól. Továbbá össze sem dobható, s ha esetleg meg is sérül valamely úton-módon: igen rövid idő alatt másikkal pótolható. Az egyes állandóan visszatérő (vasúti stb.) nyomtatványoknál nem kell újra meg újra szedni a nyomtatványt, hanem elég a matricát kikeresni, kiöntetni és a lemez igen rövid idő alatt a gépterembe adható nyomtatás végett.

Ha a stereotípiái lemez előnyeit már ismerjük, beszéljünk a hátrányairól is.

Minden egyes nyomdában más és más bajok mutatkoznak a lemezek körül. Van olyan nyomda, ahol egyforma magas szedésről és léniaáról készül a matrica, melyről azután szép derékszögű és vastagságban is egyforma lemezeket öntenek. Az ilyen lemezek a gépmester egyengető munkáját nagyon megkönnyítik. De lássuk csak, mi a helyzet valamely más nyomdában, ahol a szedés, a betű- és léniaanyag már maga is sok tekintetben kifogásolható; például a gépsorok nem egyforma magasak, féloldalasak, a léniaák össze vannak keverve, az új az öreggel, a betű anyaga kopott. Milyen lemez lesz az, ami az ilyen rossz anyag lematricázása után készül? Hát bizony csak olyan, ami a gépmesternek sok bosszúságot okoz, s az egyengetés idejét is határtalanul megnöveli. Öntéskor is fordulhatnak elő hibák, mint például az anyag rossz-sága (szivacsos, porózus volta), az öntőpalack rendellenességei okozta bajok, amikor a lemez az egyik részén vastag, másutt meg vékony. Ilyen lemezről magasabb példányszám még a leggondosabb egyengetés mellett sem nyomtatható kifogástalanul. Vagy pedig ha a lemezek egyike vastagabb, mint a másik, ami viszont az öntőpalack nem egyforma bezárásából ered.

Még más egyenletlenségek is adódhatnak elő, így például vannak lemezek, melyeknek háta barázdákat mutat, s a barázda széle sokszor magasabb, mint a lemez hátoldali sikkja. E bajok vagy az öntéskor használt papiros lap borításától származnak, vagy pedig az öntő gyorsabb – és egyszersmind hevenyészett – munkára nógatásából. Érdekes egyenletlenséget mutat néha a kézzel

levet matricáról öntött lemez nyomtatási képe is. Ugyanis, ahol leveréskor a kefével itt-ott ferde irányú ütést mértek a készülő matricára, ott a matrica némi elcsúszása folytán a betű képe vastagabb lesz. A nyomtatási képe ilyenkor a leggondosabb egyengetés ellenére is foltos lesz.

Végezetül föl kellene említeni még a lemez nagyságának esetleges egyenetlenségét vagy ferdeségét, ami a regiszter állításakor okoz munkatöbbletet.

Nagy könnyebbségére van a gépmesternek, ha a lemezek háta le van gyalulva. De amíg a rotációs gép lemezeit mindig meggyalulják: a gyorsajtókra kerülőket majdnem soha, mivel ilyen gyalu a legtöbb üzemelésben még mindig hiányzik. Pedig az árak bőven megtérülne az egyengetésnél megtakarított idő árából.

Majdnem minden lemezt cicerós vastagságúra öntenek (kivételképez a betűmagasságra öntött lemez, melyet azonban ritkán használnak), tehát a lemezeket – megfelelő alátétekkel – betűmagasságra kell emelni. Ehhez különböző anyagok használatosak, ú. m.: fa, ólomtomb, ólom- és vasürtöltők. Ezek közül a fa rugalmasságánál és könnyen való megvetemedésénél fogva a legalkalmatlanabb. Éppen ezért a külföldön – már persze arra nyugat felé – nemigen használják, legfőleg a keményebb fajtáit, s azokat is alaposan impregnálva. Minálunk azonban olykor fenyőfadeszék próbálnak a célra fölhasználni. Legjobb megfelelő a vasürtöltő. Használatosak még az úgynevezett „angol lemez” és „francia lemez” néven ismert nyomtatóalapok is, amelyek négyzetes hálózattal vannak ellátva a könnyebb regiszter végett. Ez alátétfeleségeket azonban csak akkor lehet előnyösen használni, ha a fecskefark-alakú hornyokban mozgatható kapcsokat (facettakapcsokat) megfelelőleg meg lehet rögzíteni a beléjük helyezett csavarral.

Lemeznyomtatáskor a festékező hengerek lehetőleg nyomtatás után állítandók, mivel a lemezforma a legtöbbszőr valamivel magasabb, mint a rendes betűmagasság.

A nyomóhenger borítása mindig a példányszám nagyságától függ. Kis példányszám nyomtatásakor puha borítás, nagy példányszámánál félkemény borítás használható. Az egyengetéshez szükséges levonatot a teljes nyomóhengerborítással legyen készítve. A regiszter kivétel nélkül csak a lemez alá felragasztott egyengetés után állítandó. De nem mulaszthatom el ez alkalommal felemlíteni az egyik tanítómesterem mondását: „Egy becsületes egyengetés a lemez alá ragasztva többet ér, mint kettő a nyomóhengerre ragasztva.”

L A K E N B A C H A R T Ú R :

Papiros-mizériák

A nyomdai munkák jórészevel olyanformán vagyunk, hogy amíg a forma a gépmesterhez nem kerül: mindenre van idő. A szerző vagy a szerkesztő nem adja folyamatosan a kéziratot, a rajzoló késik, a klisék szintén késnek egy-két napot s a korrekciók révén is elvész néha egy-két nap. Az idegeskedés, a sürgősség érzete csak ilyenkor kezd mutatkozni az üzemvezető-ségnél. Leküldik az avizót a gépmesterhez, hogy egy óra múlva jön le ez és ez a két színben nyomtatandó munka és hogy a papiros, valamint a festék már úton van. A gépmesternek kell tehát helyreütnie minden hiányt és mulasztást, ami eddig előadódott, s hogy ez könnyebben menjen, van hozzá segítség is bőven. Ilyenkor már ott van a gép körül a főnök és a faktor; a megrendelő is érdeklődik és még a szedő kolégánk is odakacsint, hogy miképpen is állunk azzal a formával. Mind jót akar a sok kukta, s aki csak körülállja a gépmestert, mindmeggannyi a szakmai tudás és tökéletesség csúcspontján áll, csak éppen az a gépmester nem tud semmit, akinek szegénynek néha öt percen belül ötödik embernek is kell ugyanarra a kérdésre választ adnia. És ilyen kellemes hendikeppel terhelve kell neki tökéletes munkát szállítania, néha olyan húsz-huszonöt éves csörgő, hintázó, zakatoló, elvénült „tragacs”-okon, amelyek úgy ráznak, hogy a rajtuk álldogáló berakónók tengeri betegséget kapnak.

Végre azután a gép elindul, a lányok már kibontották a frissen érkezett papirosomagokat és a szegény gépmester döbbennel vegyes bámulattal szemléli azt a megvetemedett, hullámos szélű, papirosnak nevezett valamit, amelyen neki gyors és tiszta munkát kell végeznie, s főleg pontos regisztert biztosítania. Mert, hogy a papiros higroszkópikus, „arról kérem most nem érünk rá előadást tartani, mert most nyomtatni kell! Ne törődjön tehát semmivel és nyomtasson az én felelősségemre!”

De mégse menjünk el úgy szó nélkül emellett a papiroskérdés mellett. Békeidőben ismertünk simított és simítatlan nyomtatópapirost, aztán félfamentest, famentest, műnyomatot, igen szép minőségű, bársonyos fogású bankpostát, merített papirost és már készen is voltunk velük. Ma már azonban a papirosgyárak annyiféle variációt tudnak előteremteni a különféle pótlókból, hogy jól fel legyen készülve az a gépmester, aki azonnal kiismeri magát velük úgy az egyengetést, valamint a festék alakítását és

adagolását illetően is. A különféle üvegkemény struktúrájú bankposta, amelynek használatakor a szedésanyag egy-két ezer nyomtatás után eldobható, a merev pengőposta, a „nikon”, amelyen ugyanolyan eredményt akarnának kapni, mint a valódi műnyomatot, a „műnyomatot” papiros sokféle raffináltan utánzott silány fajtája, melyekről a krétaréteg leválik és amelyek nem megfelelő voltak miatt több egyengetési és nyomtatási időt igényelnek: mind olyan dolgok, amelyek mind a gépmestert terhelik és amelyekre vonatkozóan már a munka vállalása előtt kellene a gépmesterrel a szükséges megbeszéléseket lefolytatni. Az öreg gépmesterek sok mindenféle eseményre vissza tudnak emlékezni, de olyan papirost régebben aligha láthattak, mint amilyeneket most szinte naponta kapnak a kezükbe megmunkálás céljából. Csak rá kell nézni arra a papiros-oszlopra, melynek egyik oldala négy-öt centiméterrel is magasabb, mint a másik; ha pedig a szélét nézzük, ott hullámhegyek hullámvölgyekkel váltakoznak. Az ilyen lehetetlen papirost hiába próbáljuk szétvágni, mert ha a 13-as ívet nyolc részre is vágjuk, egy óra múlva már a kvart lapok széle is csupa hullám lesz.

Sajnos, papirosainkat manapság majdnem általában így kapjuk. A racionalizálás bevonult a papirosgyártásba is és az úgynevezett „korszerű” gyorsjáratú papirosgyártó gépekből így esik ki a papiros; az anyag nem tud kifeküdni, félig sem szárad ki s máris fel van tekerelve. Így lesz a jó anyagból a „racionalis” kezelés folytán egy a regiszter és a folyamatos munka szempontjából majdnem teljesen hasznavehetetlen valami. E sorok írója fél évvel ezelőtt kapott Németországból is oly tájékoztatást, amelyben az illető német kolléga mint leiszűrt tapasztalatát állapította meg, hogy az újabbban üzembe helyezett gyorsabb járatú papirosgyártó gépekből kikerült papirosok legtöbbször hullámosak és össze sem hasonlíthatók a régi gépeken gyártottakkal.

A békeidőbeli papiros jól kikezelt, többször áthengerelt, gondosan gyártott valami volt. Nem voltak akkor még gyorsjáratú papirosgyártó gépek, de nem is kaptunk olyan papirosokat, melyektől a gépmester minden idegszála tánca kezd. Az egyik papiros például hirtelen beszippanja a festék kötőanyagát, a kencét; a pigment pedig, a festőanyag, ott marad a papiros síkján és szinte tenyerrel le lehet törölni onnan. Ilyenkor persze megállapítják, hogy vagy a festék rossz, vagy a gépmester, holott egyik sem igaz. Hanem igaz az, hogy a gépmester egy órával előtte még alig-alig tudott a munka létezéséről. Hogy kellő gondos-

sággal két-három nappal előbb a festéket és a papírost megismerje a gépmester és azokat jól átgondoltan egybehangolja: arra ma már nincsen idő, pedig erre minden vezetőnek gondolnia kellene, mert ez is hozzátartozik a munka racionális voltához. Van azután olyanfajta papíros is, amely nem szívja be a festék kötőanyagát, sőt egyáltalán nem szív be semmit; az ilyen nyomtatványt át kellene párszor szellőztetni, átlőni, hogy száradjon, de erre alig van hely, mert a legtöbb gépterem helyiségét nem is annyira gépteremnek, mint inkább gépraktárnak lehet nevezni, ahol még mozogni is alig lehet, nem hogy racionálisan termelni. Vannak jónevű nyomdák Budapesten, ahol nemcsak a papíros előhozatalára nincs hely, de még a formát is más helyiségben kénytelen bezárni a gépmester.

A gépeknek tehát még valahogy szorítanak helyet, az „aflág”-ot azonban a munkásnők a szomszédból hordják ötszázanként oda és vissza. Sok ilyen dologról lehetne itt még ma beszélni, de azt hiszem egyet-értünk abban, hogy amit mondtunk: az éppen elég.

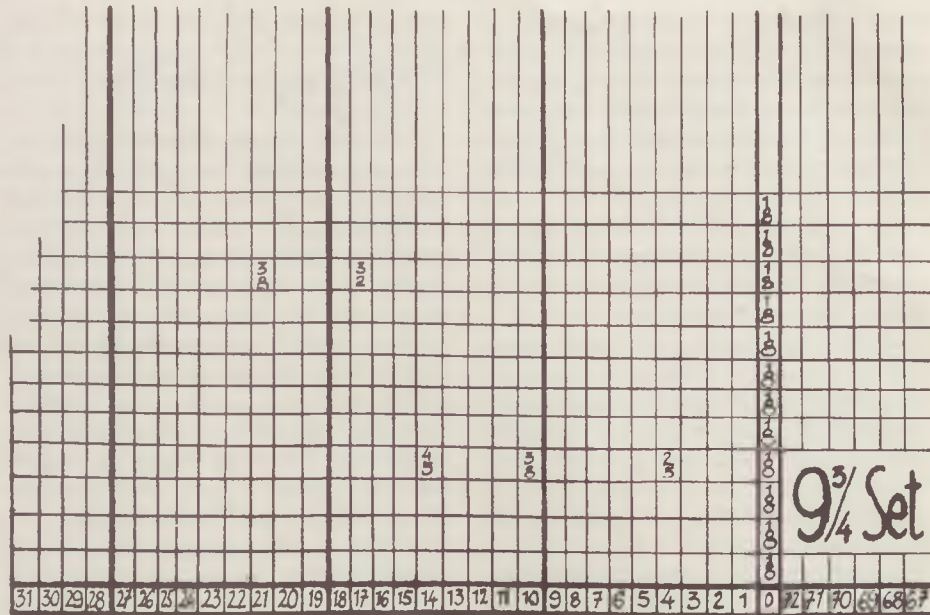
B Á N H E G Y I M Á T Y Á S :

Gyengébbre öntés a Monotype-on

Előfordul, hogy „mellészedéskor” egy-szavas sornál a sor végén néhány egységünk fönmarad, vagy sorunk néhány egységgel erősebb, avagy táblázatszedésnél egyes rovatokban nincs helyünk 5, 6, 7 egységes „kemény” kizárás alkalmazására, vagy – különösen nonpareille szedésnél – mellőzni akarjuk a túlvkony kizárást, amelyről tudvalevő, hogy a „schriftholer” meg-görbíti, sőt el is töri.

Táblázatszedéskor, ha gyakran van szükségünk 5 egységnél gyengébb kizárásra s erre egyébként megvan a lehetőség, úgy segítünk magunkon, hogy egy második számgarnitúrát berakunk a szükségelt erősebb egységre s itt kopogtatjuk le a szóban levő oszlop első számát. Ha ez nem megy, kiegészítő eszközökhöz folyamodunk.

Ez a kiegészítő eszköz a variábilis első tűje, a „D” rendszerű kopogtatók zöld, ú. n. „S” billentyűje. („C” taszternél variábilist használunk s a második – 6 egységes sor – lyukát leragasztjuk.) Ennek segítségével betűk és kemény kizárások rendes vastagságuknál erősebbre és 2 egységig gyengébbre önthetők anélkül, hogy az öntőnek a gépen valamit állítania kellene.

A Monotype dobjának részlete, áttekinthetőség okáért síkban kiterítve.

Ha az „S” tűt egy betűbe vagy kemény kizárásba beleütjük: a „Set” alapkizárásának használata esetén a kizárást vagy betűt az öntőgép 2 egységgel gyengébbre önti; a normális betűvastagságot ez esetben a 3–8 kizárás adja. Ennek a magyarázata, hogy betű és kemény kizárás öntésénél az öntőgépen az alsó ék működik, míg variábilis öntésénél a felső ék; „S” használata esetén mind a két ék működésbe jön, a két ék között pedig 2 egység a különbözet.

Az „S” használata a következőképpen történik: leütjük a betűt s a billentyűt lenyomva tartjuk, míg az „S”-t beleütjük. 5, 6 és 7 egységes betűknél előbb az „S”-t ütjük le s azután a szükséges betűt, visszanyomva a 4 egységes egységpálcát, hogy az egységkerék útját az 5, 6 vagy 7 egységig szabaddá tegyük.

Ama sorokban, amelyekbe „S”-t ütötünk, variábilist persze nem használhatunk.

Erősebbre öntés. Az „S”-sel szedett sorok kizárása háromféleképp történhetik:

1. A használt Set alapkizárását 3–8-ból levonjuk s a maradványhoz hozzáadjuk a kizárásmutató által mutatott kizárást. Például $8\frac{1}{2}$ Setnél: $3-8 (=2-23)$ -ből $1-12 = 1-11$; $9\frac{3}{4}$ Set-nél: $3-8$ -ból $1-8 = 2-0$. – Példa: A $9\frac{3}{4}$ Set-tel szedett sorban 5 betűnél használtunk „S”-t, a sor végén 4 egységünk maradt. A kizárásmutató az 5-ik mező 4-ik oszlopában a 2–5-öt mutatja, ehhez hozzáadjuk a fenti 2–0 maradványt. Helyes kizárás: $2-5+2-0=4-5$.

2. Minden (egy sorban) „S”-sel szedett betűért a kizárásmutató által mutatott kockához két-két függőleges oszlopot hozzá-

számítunk. – Példa: Fenti példa adatait véve alapul, a kizárásmutató az 5-ik mező 4-ik kockáját mutatja; ehhez hozzá $5 \times 2 = 10$ kocka, a helyes kizárás: 5-ik mező 14-ik oszlopában 4–5.

3. A fennmaradó egységszám (példánk esetében 4) a dob megfelelő (5-ik mező) 3–8 kizárásától továbbszámítandó. (3–8 nem számít bele.) – Példa: A sor végén 4 egységünk maradt, a kizárásmutató az 5-ik mezőben áll. Ebben a mezőben megkeresük a 3–8-at s 4 kockát olvasunk ettől balra; helyes kizárás: a 14-ik oszlopban 4–5.

Amint látjuk, az eredmény mindhárom esetben ugyanaz.

Az „S” oly sorok kizárására is alkalmas, amikor csak 2–3 egység szóközünk marad. Ilyenkor az „S”-t a szó első betűjébe ütjük s a sort fenti módok egyikével kizárjuk.

Gyengébbre öntés. Ha sorunk néhány egységgel erősebb s ezt be akarjuk hozni, a sor betűibe „S”-t ütünk s kizárásnál a megfelelő 3–8-tól annyi kockát olvasunk a dobon visszafelé (jobbra), ahány egységet be kell hoznunk. – Példa: Egy sorban 4 egységet kell behoznunk; 10 betűbe ütötünk „S”-t. A kizárásmutató a 10-ik mezőben áll. Kizárás: a 10-ik mező 3–8-tól 4 kockát olvasunk visszafelé s így a 17-ik oszlopban a 3–2 kizárást kapjuk.

Az elmondottakat síkba terített dobbrézslettel szemléltetem, megjegyezve, hogy a Set-dobon könnyebb áttekinthetőség kedvéért csak azokat a számokat tüntettem föl, amelyekre fentebbi példáimban hivatkozással történik.

Bánhegyi Mátyás.

A szedőszekrény incselkedő ördöge...

Ilyen, szellemesként hatni akaró körülírását is olvashattuk már annak a fránya ható erőnek (jobb volna mondani: rontó vagy ártó erőnek), amely a *crux typographorum*-ot, az édes mindannyiunktól rettegett, útálva útált, mert tökéletlenségünket és emberi gyarlóságunkat lépten-nyomon eszünkbe juttató sajtóhibát létrehozta.

Hát az ördögöt, pláne a szedőszekrényét nem lehet a sajtóhibákért felelősségre vonni, amikor azoknak annyi ördögük van, ahány ember munkájából valamely könyvnyomdai termék összetevődik. „Sajtóhiba” egyébként is igen elmosódott, elégtelen, elavult kifejezés, mert nem húzható rá mindazokra a bajokra, amelyek a nyomdaipar mai differenciáltsága korában, a nyomdai üzemben dolgozók munkájának részben kifogásolható módon való végzéséből, nagyrészt pedig kedvezőtlen körülmények összetalálkozásából adódnak elő. Jellegzetes körülmény, hogy nekünk, nyomdászoknak még terminus technicusunk, gyűjtőfogalmunk sincs a sokfajtajú munkahibák megnevezésére. Rendszerint „baj”-nak hívjuk. (Grimbusz, bochta, galiba, machlajka: ilyeneket is hallani; ezeket azonban csak azért írom ide, hogy utódaink erről is értesüljenek.) Legkifejezőbb volna, amint azt a nyomdával összeköttetésben levő laikusok mondják: a „nyomdahiba” elnevezés.

A nyomdászok lelkiismerete ebben a tekintetben sokféle. Vannak olyanok, akik kereken kimondják, hogy nyomdahiba csak az, amit a megrendelő reklamál. Valamelyest igazuk van, de csakis az anyagi felelősségre vonatkozóan. Erkölc dolgában azonban sántít a szentenciájuk, mert attól, hogy a bárgyú megrendelő nem reklamál, a hiba mégis csak hiba marad, amelyet az igényesebb megrendelő biztosan megreklamált volna. A tág lelkiismeretűekkel szemben állnak azok a nyomdászok, akiket a lelkiismeretük még akkor is bánt, ha a megrendelőnek helytelen írása vagy a nyomtatvány rendeltetésének meg nem felelő egyéb rendelkezése miatt kifogásolható valami a kész nyomdai termékben. Természetes, hogy e kétféle szélsőséges nézetet vallók között széles skálája van az esetenként más-másképpen való elbírálatásnak. Vegyünk csak néhány példát: Föltétlenül nyomdahiba – még ha a megrendelő nem is reklamálja –, amikor a betűanyag nagy kopottsága miatt tökéletesen

ki nem egyengethető egyes betűk helyett imitt-amott csak betűfoszlányok vagy üres közők vannak. Szintúgy nyomdahibának lehet mondani azt, ha egy állandó megrendelő helyiségváltozása folytán szükségessé vált összes újrendelt nyomtatványai kéziratának egyikében elfelejtve kijavítani az új helyiség meghatározását, azt az egy nyomtatványt a régi helyiség megnevezésével nyomtatják ki. Nyomdahiba ez akkor is, ha a megrendelő feledékenységé következményeit vállalja; mert ha kis nyomdaüzemről van szó, ahol az ilyen fajtajú hiba megesett, könnyen észrevehette volna már a principális is, aki rendszerint maga végzi a géprevíziót, a nagyobb és nagyon nagy nyomdákban pedig már a táskát író hivatalnoknak kellett volna észrevennie, hogy az egyik kézirat nincs rendben. Még a legtagabb lelkiismeretű nyomdász sem mondhatja, hogy egy állandó megrendelőjének ilyen fontos változása annyira közömbös előtte, hogy a sok közül egy ki nem javított kéziratot nem tartozna észrevenni. A második viszonylatban – a nagyon lelkiismeretes nyomdászt véve alapul – „jogos” a lelkiismeretfurdalás, ha például egy idejétmúlt értesítés kihagyását nem szorgalmazta a nála készülő lapból, noha ezért felelősségre nem vonható; de azt már senki széles e világon nem róhatja föl hibájául, hogyha egy kézirat hibát, amely több számtétel helytelen összeadásából eredt, nem vett észre és úgy nyomtatta ki a nyomtatványt.

Amint tehát látjuk, roppant terjedelmes a mezeje azoknak a lehetőségeknek, amikor a nyomdász hibát ejt, de csak bizonyos hányada ezeknek a lehetőségeknek terhelheti az ő lelkiismeretét még akkor is, ha állandó megrendelőjével szemben a leglelkiismeretesebb álláspontra helyezkedik. Ennek a terjedelmes mezőnek területébe beleértendő természetesen még azok a nyomdahibák is, amelyek nem a szedés és nyomtatás során származhatnak, hanem a papiros körül (nagyság, szín, kötés stb.), vagy a példányszám dolgában (hogy csak egyet említek: mutációk helytelen példányszámban való nyomtatása) adódhatnak. Az öntés, a klisírozás is hibalehetőségeket rejt magában. Minél több ágazattal működik, annál több ördög incselkedik velünk mint rontó és ártó erő.

Ebben a cikkemben a kéziszedés területének csak egy kis részletét akarom földolgozni a hibalehetőségek szempontjából. A kéziszedés, a gépszedés, a korrektúra-olvasás területéről való bajokat majd egymásutáni időközökben szeretném leírni és méltatni, helyel-közzel méltatlankodni fő-

löttük. Olvasó kollégáimat kérem, ne nehezteljenek reám, hogy általánosan tudott dolgokat feszegetek, de a szakírónak kötelessége az is, hogy a közismert dolgokat is megvilágítsa, csoportosítsa, a bajok kútforrására rámutasson és ezzel sok embert nagyobb vigyázatra serkentsen.

Térjünk tehát át a tipográfia legősibb instrumentáriumához: a szedőszekrényhez. Amikor az osztás alkalmával a balkezünkben tartott sorcsomóból (griff) a jobbkezünk ujjai közé vett szót vagy szócsoportot a szekrénybe szétvetjük, igen könnyen megtörténik, hogy elszámítjuk magunkat. Például: Az ujjak közé vett betűcsoport ezt a szót tartalmazza: „okvetetlenül”, mi pedig hirtelenében „okvetlenül”-nek olvasván azt, az „okvet” részletet helyesen vetettük szét az illető rekeszekbe, de már az utána következő e betűt olvasási hibánk folytán az l-rekeszbe dobtuk, az azután következő t betűt az e-rekeszbe és így tovább, s csak amikor már az „ül” részlet marad az ujjaink közt: vesszük észre „gyászos tévedésünk”. Igaz, hogy ilyenkor visszafelé nyomozással igyekszünk megtalálni a tévesen szétvetett betűket, ám ez a törekvésünk – merem mondani – ötven százalékban kudarcot vall, egyrészt mert a zavar folytán türelmetlenek lettünk, másodsor az idő is int, hogy ne bibelődjünk annyit vele. Van ugyan olyan kolléga is, aki egy vizslát megszegyenítő igyekezettel megtalálja végig a hibás munka „nyomait”, de ez a kivételek közé tartozik. Íme: megszületett az első, a legősibb hibalehetőség. Mert amikor azután szedni kezdünk: hacsak a tévesen szétvetett betű vastagsága meg nem haladja a most szedendő betűét, nagyon ritkán vesszük észre, hogy nem azt a betűt tettük a sorjázóba, amelyet kellett volna. Természetes dolog, hogy a sor záráskor való átolvasás révén könnyen megtalálhatnók a hibát; de a sor átolvasása szedéskor nem minden szedőnek jó tulajdonsága, azonkívül pedig nem is sikerül mindig észrevenni a hibát, minek következtében az ottmarad. Már most, ha a házi korrektúra olvasása alkalmával a korrektor sem veszi észre, ami szintén a lehetőségek közé tartozik – noha nem volna szabad, ám emberi gyarlóságunk folytán mégis lehetséges –, majd amikor a szerző sem veszi észre, egyrészt mert ő is csak ember, másrészt a hibalehetőségek dolgában nincs meg a tanult nyomdászéhoz hasonló beidegzettség, esetleg az idő rövidsége vagy más okok miatt, a szerző tudtával, nem is küldtek neki korrektúrát: a hiba továbbra is csak ottmarad. Van ugyan még egy lehetőség a hiba észrevételére: a géprevízió. Ám ha a forma nagy,

a géprevíziót végző egyén nem feküdhethet neki, hogy az egészet újból átolvassa (hacsak nem valami fontos, nagy példányszámú, vagy drága papírosra nyomtatandó munkáról van szó és ezért kötelessége magát ennek a munkának is alávetni) és így a hiba makacsul ottmarad a példányszám utolsó ívének kinyomtatásáig. Hiszen ha nem olyan hiba, hogy kiforgatja a szót értelméből, rendszerint rá sem hederítenek, vagy ha észre is veszik kinyomtatás után, az illetékes személyek kegyes elnézésében részesül. Ám ha például ez a mondat: „Kiváló tudásunk érdeme, hogy . . . stb.” így fest: „Kiváló turósunk érdeme, hogy . . . stb.” vagy ehhez hasonló, valakit megcsúfoló hiba „marad benn”, nincsen a világnak az az előjárója, aki a port el nem verné az összes tényezőknél, akiknek a hiba létrejöttésében részük volt. Pedig hát mi történt? A pecek sorozata. Igen ritka eset ugyan és csak fantáziában dús koponyájú emberek írhatnak le ekkora körülménnyel illeszkedő, ám senki nyomdász nem mondhatja, hogy nem történhetik meg. Sőt! Minél gondatlanabbak a fentvázolt „közreműködők”, annál több esetben és még a fentvázoltnál is különbül!

Ez tehát a hibalehetőségeknek csak egyetlen-egyike, s mint legősibbet, első számúnak tettem meg. Most pedig, mielőtt a legközelebbi vizontlátásig búcsút veszek kedves olvasóimtól, nem állhatok ellen ama vágyamnak, hogy ezt az eddig eléggé száraz olvasmányt meg ne fűszerezem egy megtörtént eset elmondásával, amely kapcsolatos a „fishibákról” általam elmondottakkal.

Inaskoromban a gazdám konkurenciális célokból nagyon ambicionálta egy szlovák naptár kiadását. (Felvidéken tanultam.) Mint-hogy nem volt odavalósi „öslakó”, nem igen volt nexusa a szerkesztés szempontjából számbajöhető személyekkel. Itt-ott elejtett szavaiból megtudta ezt Rudolf nevű szlovák segédmunkásunk (akkor még kerék-hajtónak nevezték) és a távoleső szülőfalujának plébánosát ajánlotta gazdánk. Az alku létrejött, a plébános vállalkozott a szerkesztésre. Szlovák szedőt is kerített Rudolf egy szomszéd faluban lakó kisbirtokos személyében, aki tíz év előtt öröklés révén jutván húszholdnyi birtokhoz, szögre akasztotta a tenákuimot divizóriumostul. Idős ember volt, tiszta magyar nevű, de már ősei is elszlovákosodtak, afféle bocsoros nemes. (Igen kedvelte a pálinkát.) Egy napon beállított és elkezdte a munkálkodást. Mint afajta, gyakorlatból kipottyant ember csigalassúsággal dolgozott, de annál „fisebben”. A szekrény telerakása után elkezdte a szedést és néhány nap múlva

korrektúrát küldött – néhány oldalt – a plébánosnak Rudolf útján, aki csak egyszer hetente ment haza falujába „tisztát váltani” és házatáját megnézni. Vasárnap korán reggel átadta a plébánosnak a korrektúrát, de már délután hívatta a plébános. Azzal fogadta Rudolfot, hogy lehetőleg még ma kerítse elő a szlovák szedőt, mert sok a hiba, beszélni kell vele. Ezt Rudolf meg is tette s a szomszéd faluból magával hozta a kissé pityókós szedőt. A plébános azt kérdezte a szedőtől, hogyan lehetséges, hogy annyi hiba van. Szlovák szedőnk elmagyarázta, hogy a szekrényben száznál is több rekesz van és bizony megesik, hogy a betűk visszarakásakor nem mindig jut a helyére az illető betű, a szedés alkalmával pedig tévesen kerül bele a sorjázóba.

– Minek száz rekesz? – kérdi a plébános. – Mi van annyi rekeszben?

– Malijé literi, velikijé literi, cifri, vselijaké literi (magyarul: kis betű, nagy betű, számok és különböző betűk) – kezdte sorolgatni szlovák szedőnk.

– Aj páleného literi (magyarul: és a pálinka literjei) – vágott a szavába a plébános, olyan szójátékot alkalmazván, amellyel fején találta a szöveget. Rudolf pedig vigyorogva így kotnyeleskedett bele:

– Ördöge van a főtisztelendő úrnak, hogy úgy eltalálta . . .

– Nem kell ahhoz ördög, Rudolf fiam, csak jó szaglóképesség! – mondta nevetve a plébános.

Szlovák szedőnk elszégyelte magát és azontúl előbb ő maga olvasta át az oldalakat.

A Grafikai Szemle következő számainak egyikében tovább szövegetem a könyvnyomdai hibalehetőségek hálójának szálait-bogait.

S Z É K E L Y A R T Ú R II. :

Gépszedő lennél?

Te is gépszedő szeretnél lenni? Úgy-e, mert úgy gondolod, hogy akkor remélhetőleg biztosabb a kondíciód és többet fogsz keresni? S valahogy tisztábbnak és kényelmesebbnek is látszik a gépszedő munkája, mint a kéziszedőé: nem kell annyit lótniafutnia, szekrényeket húzgálnia és emelnie, vízben úszó maszatos ócska betűkkel és sortöltő anyaggal bajlódnia stb. stb.

Kétségtelen, hogy a gépszedői munkában lehet valami csábító, de viszont az is igaz, hogy nem minden szedő alkalmas arra, hogy gép mellett – különösen gondosabb munkához szokott nagyobb nyomdák gépei mellett – foglalhasson helyet. Ha azonban a kézi-

szedő a szükséges képességekkel rendelkezik, mindenesetre inkább lehet erre kilátása.

A szedő legnagyobb mértékben rá van utalva arra, hogy helyesírási és nyelvtani kérdésekkel foglalkozzon; ha ezt elmulasztja, saját helyzetét nehezíti meg. Azonkívül olvasottak, társadalmi, kulturális és gazdasági kérdésekhez valamelyest hozzáértőnek kell lennie a jó gépszedőnek. Ebben az esetben könnyen megbirkózik a rossz kézírattal, munkáját lényegesen megkönnyíti és tekintélyét emeli; nem is szólva arról, hogy a művelt szedő társadalmilag is értékesebb személy. Aki sorsát a Betűvel kapcsolta össze, viselnie kell az ebből folyó követelményeket, hogy boldogulhasson. Szakmánkban a boldogulás szorosán egybekapcsolódott a helyesírás és nyelvtan rendkívül fontos tudásával. Sőt – mondhatnók – jóval nagyobb mértékben, mint a kéziszedésnél, mert hiszen a gépszedőnek háromszoros gyorsasággal kell a szöveget agyában földolgoznia.

A fiatalabb kéziszedő-generáció, sajnos, elhanyagolja a helyesírási és nyelvtani kérdéseket. Ezeknek tudása nélkül a gépszedő helyét jól nem töltheti be. A gépszedő korrektúrája ugyanis nagyon költséges. Tudjuk, hogy a soröntő gépeknél már egyetlen betűhiba miatt is újra kell szedni az egész sort, közben pedig az is megtörténhet, hogy az újonnan szedett sorba újabb hiba kerül, vagy a korrektúrasort „eldugják”, vagyis rossz helyre kerül. Már ezek a technikai okok is példázák, mennyire fontos a gépszedő helyesírási biztossága melyet pedig nem a gépnél kell megszereznie, hanem azzal már eleve rendelkeznie kell.

Régebben az volt a helyzet, hogy a jó szövegszedőkből kerültek ki a gépszedők. A szekrény mellett a folytonos, hosszú gyakorlat folytán az értelmes szedő elég jó helyesírási tudásra tehetett szert. Közben azonban nagy változások történtek. Nemcsak a napilapokat, hanem minden szöveges szedést a gépszedőkre bízták. Így tehát ma már szövegszedésre csak ritkán van alkalma a kéziszedőnek és a szekrénynél nemigen szeresheti meg a szükséges helyesírási és nyelvtani fölkészültséget. Alapos önképzéssel, a szaktanfolyami munkáknak magyar nyelvi csoportjába való bekapcsolódásával nagy mértékben fejleszthetjük nyelvkészletünket, amely a kéziratolvasáshoz (ami a gépszedésnél sokkalta több, mint a kéziszedésnél) és a szedéshez nélkülözhetetlenül szükséges, hogy kifogástalan és használható munkát végezzünk. A gépszedő-jelölt vagy önjelölt már a szekrénynél kezdje el fölkészülését; a szedőgéphez könnyebben juthat el, s ott biztosabban felel meg, ha jól ismeri a helyesírást és a nyelvtant.

ARANYOSSI ORBÁN

M Ű K E R E S K E D É S E
B U D A P E S T I V , V Á C I U . 1 2
(6 . E M E L E T , L I F T)

K É P E K , S Z O B R O K ,
V Á Z Á K , K E R Á M I Á K ,
K I Á L L Í T Ó M E S T E R E K
A L K O T Á S A I ,
R E M E K K É P K E R E T E K

11. oldal

Gyakorlati példa a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete
továbbképző tancsoportjainak munkásságából. Tervezője: Hollay István,
az ólomtetszés munkáját végezte: Sütő László.

HA TÁRSASÁGBAN, SZÍNHÁZBAN,
OTTHONÁBAN KELLEMES, FÍNOM
ILLATOT ÉREZ: AKKOR AZ CSAK

Barthelmy Kerecséni kölnivíz

LEHET. ÜZLETÜNKBEN KAPHATÓ

12. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző
tancsoportjainak a munkásságából. Tervező: Hannig Ferenc.

GARAI BOLTJÁBAN

Arany János ucca 8. sz.

14. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakbeli továbbképzőjének munkáiból. Mindkét nyomtatvány tervezője Hidvégi Ernő.

NÉPSZAVA
NÉPSZAVA
NÉPSZAVA
NÉPSZAVA
NÉPSZAVA
NÉPSZAVA
NÉPSZAVA

naptár

1 9 3 7

U
ULSTEIN JÓZSEF

MODERN LAKBERENDEZÉSEK LERAKATA

BUDAPEST VII, WESSELÉNYI UCCA 35

BUDAPEST, 193

Ilyés Károly

Úridivat-szabó

BUDAPEST IV, ROSSUTH LAJOS
UCCA 3, II. EM. TEL.: 1-876-00
MÉLTÁNYOSAN SZOLÍD ÁRAK I
MODERN, ÍZLÉSES MUNKA I

16. oldal

Mutató a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak munkásságából. A levélfej tervezője Kurcsics Ernő, a cégjegye Farkas Miklós. Az ólommetaszt végezte: Horváth János III.

K É P E K
SZOBROK
KIALLÍTÓ
MESTEREK
ALKOTÁSAI
R É M É K
KÉPKERETEK

*Aranyossy
Orbán
műkereskedő*

BUDAPEST IV, PETŐFI UCCA 12
MŰTEREM A HÁZ 6. EMELETÉN (LIFT)

17. oldal

KÖNYVEKÉS
ÍRÓSZEREK
ÜZLETIKÖNYV
LEVÉLPAPÍR

JUBA KAROLY

RÁKOSSZENTMIHÁLY, RÁKÓCZI FERENC UCCA 162. SZ.

HERNYÓSELYEM-
KULONLEGESSEGEK.
NŐI, ÚRI HARISNYA
ÉS BŐRKESZTYŐ
SZAKUZLET

MÉDY HARISNYAHÁZ
BUDAPEST VI. TERÉZ KÖRÚT 28/A

18. oldal

Példák a modern merkantilis szedés köréből. A felső cégjegyet Gorszky kollégánk tervezte a továbbképző tancsoportokon; az alsó pedig Schneider Jenőnek, a Codex-nyomda művezetőjének a munkája.

Mélynyomtatói egészségügy

„A mélynyomtató gépterem szellőztetésének és fűtésének jó vagy rossz megoldásától függ az ott alkalmazott személyzet egészsége, munkabírása, sőt az élete is”: körülbelül ebben a mondatban lehet összefoglalni az ezzel foglalkozó orvosprofesszorok és szakértők megállapításait.

Magyarországon is erősen tért hódít a mélynyomtatás technikája, ami magával hozza az ott alkalmazott személyzet létszámának szaporodását. Ugyanakkor aránytalanul emelkedik a mélynyomtatás betegeinek a száma. Nem túlzó, sőt igen szerény adatok szerint: a mélynyomtatásnál dolgozók minden másodikánál a szervezete többé-kevésbé meg van támadva a toluol-gázoktól, nem számítva ide az apróbb bajokat, úgymint: étvágytalanság, szédülés, emésztési zavarok, foghullás stb., amelyek csupán egészen kezdeti tünetei a toluolmérgezésnek. Eme szomorú statisztikának részben a helytelen életmód – aminek többnyire gazdasági okai vannak –, de főként a meg nem felelő gépterem és rossz szellőztethetőségük az okozói. Olyan üzemben például, hol a mélynyomtató gépterem rossz-szellőztetésű pincében van elhelyezve: mindig több a beteg, mint ott, ahol csak valamennyire is betartják az egészségügyi követelményeket. Pedig az üzemnek is érdeke, hogy stabil, összedolgozott, egészséges személyzet álljon állandóan a rendelkezésére. Ha másért nem, úgy a nyugodt, folyamatos munkamenet megtarthatásáért, mert a betegeskedő, kiegészítőkel megspékelt, toluol-gázoktól elkábított személyzet minden igyekezete dacára sem képes olyan precizitással dolgozni, mint a begyakorolt, jó levegőben dolgozó, tiszta agyú, toluolrészegségben nem szenvedő munkaerő. Az ilyen gázokkal telített levegőjű helyiségben 1–4 órai munkálkodás után olyan nagyfokú lehet a toluolrészegség, hogy az ott tartózkodó személyzet nem képes figyelmén és gondolkodásán úgy uralkodni, mint azt a munka megkívánja. Tehát az üzemeknek a saját érdekük is megköveteli az egészséges géptermet és annak korszerű szellőztetőkészülékkel való felszerelését.

Milyen legyen az a gépterem, ahol – már amennyire lehetséges – meg van védve az ott dolgozók egészsége, munkabírása és élete? Az eddigi tapasztalatok ezt mutatják: legyen tágas és magas terem, nem pedig eldugott, sötét és alacsony, rosszul szellő-

zött pincehelyiség, amely még a toluol-gázok nélkül is egészségtelen volna, s amelyben azonkívül az egyik gép a másiknak a hátán van összezsúfolva. Csak annyi gép legyen a teremben, hogy elegendő levegős hely jusson mindegyikre. Megfelelő, jól elhelyezett szellőzőkészülékek álljanak rendelkezésre, úgy a gázokkal telített levegő elvezetésére, mint tiszta levegő behozatalára. Légszívók kellene úgy a toluol-párolgás főbb pontjaira, mint a terem általános szellőztetésére; elhelyezésük pedig olyan legyen, hogy ne oda szívják a toluol-gázokat, ahol a gépet kezelő személyzet a gép kezelése okáért tartózkodni kénytelen, hanem ellenkezőleg: onnan szívják a terem olyan pontjai felé, hol kevesebbet tartózkodnak. Azon az oldalon, hol a személyzet tartózkodik, légfűvókat kell elhelyezni, melyek egyenletesen friss levegővel látják el a termet. Télen át természetesen megfelelően temperált levegővel, mert a gépterem fűtése az állandóan szükséges levegő-cirkuláció miatt csupán ilyen módon, azaz légfűtéssel képzelhető el.

A légfűvókat alacsonyan, a föld szintjéhez közel – aknafűtésszerűen – kell elhelyezni, hogy a toluol-gázokat, melyek a levegőnél valamivel nehezebbek, a légszívókhoz hajtsák és ne csak a levegő magasabb rétegeibe, ezáltal huzatot okozva. Hogy azután a toluol-gázokkal telített levegőt toluol-lecsapoló készülékbe vezetik-e, avagy elhagyják illanni ezt a drága anyagot a levegőbe: ez már az üzemek finánciális belügye, ha ugyan a környék lakosai nem protestálnak a jóillatúnak éppen nem nevezhető levegő ellen. Mindenesetre a toluol-lecsapoló készülék felszerelésének – az anyag megtakarításán kívül – van még egy hasznos oldala és pedig: mivel az üzemnek csökken a kiadása hígítóanyagra, beszerezhet magának valódi toluolt és xilolt, nem pedig még az ezeknél is mérgesebb hatású póttanyagokkal kevert, de jóval olcsóbb póthígítókat. Hogy a valódi toluollal és xilollal előállított munka minőségileg is különb: tán fölösleges is vázolni, hisz tisztában van vele minden mélynyomtató szakember.

A mélynyomtató gépteremnek nagy ablakai legyenek, amelyek nyáron át állandóan nyitva tartandók, mikor kevesebb ventilátor szaladhat, tehát kevesebb áram fogy; míg télen át igen csinos összegű világítási árammegtakarítást jelent. A minőségi munkák meg egyenest megkövetelik a természetes világítást. Ne tartsunk a gépteremben semmiféle nyitott edényben hígítóanyagot, mert ez nemcsak párolgási anyagvesztést jelent, hanem szaporítja a teremben a gázokat és emeli a tűzveszélyt is. Az öltöző-

helyiség ne legyen a gépteremben és mivel a toluol-gázok nemcsak belélegzésre veszedelmesek, hanem a bőr pórusain keresztül is a szervezetbe jutnak és romboló hatást okoznak úgy is érzetik: álljon a személyzet rendelkezésére minden üzemben meleg zuhany, hogy a személyzet tagjai munka után lemoshassák magukat, s így a bőr pórusait szabaddá téve, csökkentsék a toluolmérgezés veszedelmét. Na meg hogy ne legyenek kénytelenek magukkal hazavinni a toluol illatát.

Ezek volnának röviden vázolva azok a legfontosabb egészségügyi követelmények, melyeket a mélynyomtatással foglalkozó üzemek figyelmébe ajánlunk és amelyeket önként kellene megvalósítani nemcsak emberi, hanem észszerűen fölfogott kapitalista álláspontból is.

ZIEGLER GYULA:

Gépszedéstechnikai apróságok

Gépszedőink gyakorlatában nem a legritkább eset, hogy olyan munkák kiszedésével bízzák meg őket, amelyeknek egyszerű és helyes módon való elvégzését vagy nem ismerik, vagy pedig bizonytalanul és helytelen módszerrel fognak hozzá munkájukhoz. A mindennapi élet bőven szolgál ilyen „szedéstechnikai” példákkal, hiszen azáltal, hogy a kézi szedés munkaterületének egy része már átvándorolt a gépszedés birodalmába, nagyon sok új technikai eljárás alakult ki. Ami eddig a kézi szedés munkájánál szabályként szerepelt, az a gépi munkánál megváltozott és újjáalakult. Új technikai fogások keletkeztek, amelyek nemcsak gyakorlatot, de bizonyos mértékű értelmességet is követelnek. Ezért a gépszedők szakképzettsége manapság elsőrendű követelmény.

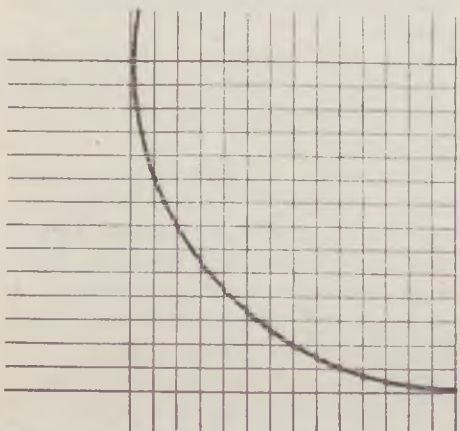
Most pedig két olyan szedéstechnikai példát próbálom kiragadni a sok közül, amelynek ismertetése talán nem lesz egészen érdektelen.

Körstedés. Illusztrált lapoknál avagy egyéb „minőségi” munkáknál nem ritka eset, hogy a jó folthatást biztosító körstedést szedőgépen kívánják kiszedetni. Ennek legegyszerűbb megoldása a következő:

Legelőször a kliséről levonatot készítenk a szedéstükörnél nagyobb papirosra. Most a klisé kerülete mellett körülbelül nonpareille távolságnyira egy fél körívnek megfelelő hosszúságú vonalat húzunk a szedés és klisé közti margó céljából. Az így meg-

vonalozott levonatot most rátesszük arra a kvarthajóra, amelyen a szedés szélességének és magasságának szánt hely ürpótlékkal körül van határolva. Itt a levonatot úgy állítjuk be, hogy azon a klisé a kívánt és meghatározott helyre jusson. Ügyeljünk arra, hogy a klisé pontosan középen álljon, amit célszerű kvadrátokkal és egyéb kizáróanyaggal is leellenőrizni. Ha ezután a szöveget – mondjuk – petitből 20 ciceróra szedjük, akkor annyi petit ólomsort rakunk egymás mellé a klisé levonatára, hogy azok a klisé fél körívét a margóval együtt letakarják. Most megszámláljuk a sorokat és azoknak felét levesszük a levonatról, mert csak a negyed körív befedésére, illetve beosztására lesz szükségünk. Ezután az első ólomsor oldalfalán vízszintes irányban vonalat húzunk, utána levesszük az ólomsort és meghúzzuk a másodikat, harmadikat és addig vonalozunk, míg a sorok el nem fogynak. Amikor ezzel végeztünk, az ólomsorokat függőleges irányba állítjuk és azonos módon vonalakat húzunk a klisé margójáig. (L. ábra.) Ezáltal egy petit „geviert”-nek megfelelő négyzethálózatot kapunk és ennek segítségével már könnyen leolvashatjuk, hogy mennyivel vannak az egyes sorok behúzva. Az így nyert eredményt sorok szerint egymás alá írjuk (pl 1 sor = 4½ négyzet stb.) és most már minden mérítség nélkül megkezdhetjük a körszedést. Ha az első negyed körív sorait leszedtük, akkor a további sorok leszedése fordított sorrendben folytatódik. Természetesen, ha például borgisz betűt szedünk garmond testre, akkor a függőleges vonalozás borgisz, a vízszintes pedig garmond szélességű lesz.

Ezzel a módszerrel még a legkisebb nyomdában is lehetővé válik, hogy a körszedés szabályos és könnyen elvégezhető legyen. Olyan üzemekben pedig, ahol a körszedés rendszeresen fordul elő, ajánlatos celofánra nyomtatott négyzetes beosztást használni.

Segédeszköz a gépen való körszedéshez.

Levágásra szedett korrektúra-sorok. Mindennapi munkánk közben gyakran előfordul, hogy szélesformátumú korrektúra-sorokat kell leszedni akkor, amikor gépünk keskeny sorszélességre áll. Amikor csupán néhány sor leszedéséről van szó, megtakaríthatjuk a gép átállításához szükséges időt, annál is inkább, mert levágásra is pontosan megszedhetjük a gépsorokat. Ennek legegyszerűbb módja, ha legelőször négyzetekkel ritkított minusz-sort szedünk, amelynek elején egy kurrens I betű áll. Így:

I _ _ _ _ _

Ezt a sort fogjuk tehát mérték gyanánt fölhasználni. Most a korrektúrán kijavított sorra rátesszük e mintasort úgy, hogy elől az I betű pontosan vonalban álljon az első betűvel, míg a sor végén lévő minuszok arra az oldalra essenek, ahol a korrektúralevonaton a hibás szó végződik. Ezáltal a mintasor pontosan meg fogja mutatni, hogy mennyivel kell a leszedendő korrektúrasort elől vagy hátul behúzni. Ilyen módon egészen egyszerűen és az elképzelhető legpontosabban végezhetjük el a korrektúra-sorok leszedését.

K U L C S A R I M R E :

Az autotípiák stereotipálása

Schreiber Ede szaktársamnak a Grafikai Szemle ötödik számában megjelent cikkéhez volna néhány kibővítő adatom.

A modern stereotípiában a legfinomabb raszterezett vagy többszínű autotípiák stereotipálása sem jár ma már nehézséggel. A villamossággal vagy gőzzel fűtött matricasajtoló, mely a matrica nedvességét kiszívó szivattyúval van ellátva, nagy előnyt jelent az autotípiák stereotipálásánál. Az autotípiához használandó matrica a legjobb minőségű, síma és egyenletes képfőlületű legyen. A matrica nedvesítésekor a képfőlületeket egymásra téve, nedves itatós vagy dekli közé rakjuk. Legmegfelelőbb lesz a matrica nedvessége, ha az áztatást egy nappal a használat előtt végezzük.

A klisé t puha rézdrót-kefével benzinben jól megmossuk, hogy minden piszoktól megtisztuljon. Ha az autotípián rajta van még az a réteg, melyet a cinkográfus használ maratáskor, úgy azt lúggal mossuk le. Az autotípiákat ne ronggyal, hanem selyempapírossal vagy szarvasbőrrel töröljük szárazra. Ezután a klisé t egy kissé fölmelegítjük és csontolajjal minden részét bedörzsöljük.

A fölösleges olajat selyempapírossal lehúzzuk mindaddig, míg csak lehetséges réteg nem marad rajta. A matrica síma képfőlületét puhaszörű kefével és kevés síppal átdörzsöljük, hogy fényes fölületet kapjunk. Az a matrica, amelyik a keféelés alatt szörzalakat enged, nem alkalmas az autotípiák matricálására, mert öntéskor ezek az apró szálak kiszakadnak, a raszterek nem lesznek folytatólagosak és nyomtatáskor tarka folatok fognak mutatkozni.

A matrica síma képfőlületét a klisére tesszük, erre egy puha, vastag, keveset használt, ha lehet új flanelkendőt és ennek a tetejébe annyi itatós vagy szárító papírost, hogy sajtoláskor kellő nyomást kapjunk. Az itatós vagy a szárító papíros használata a kemény nyomásért szükséges, hogy t. i. a finom, apró raszterek élesen nyomódjanak a matricába. A prés jó meleg legyen, hogy a matrica jól megszáradjon. Ez fölleg akkor szükséges, ha többszínű autotípiákat akarunk készíteni. Az a matrica, amelynek a szárítása nem tökéletes, öntéskor összeugrik vagy hullámos lesz. Az is megtörténik, hogy egyes helyeken – legtöbbször a sarkoknál – beesik („hurkát kap”). Az ilyen matricákat már nem igen lehet használni, mert ha a beesést ki akarjuk nyomni, úgy a rasztereket összekaparjuk vagy elnyomjuk, a többszínű autotípiáknál pedig a színek nem fognak állni. A többszínű autotípiáknál még arra is vigyázzunk, hogy a matricákat mindig egyformán helyezzük a formára; ne az egyiket hosszában, a másikat meg keresztben, mert a matrica, tulajdonságánál fogva, más- és másképpen zsugorodik össze. Ha lehetőség van rá: úgy a többszínű autotípiákat sajtoljuk egy matricára. A matricát a prés alatt, a formán hagyjuk megszáradni. A megszáradt matrica hátulját, a formán, csiszolópapírossal símára csiszoljuk.

Autotípiák öntésekor nagy szerepe van a jó ötvözetnek. Ha valamely anyag, például az ón vagy antimon hiányzik: rendes autotípiát önteni nem lehet. Gyakorlatban a legjobb bevált ólomötvözet: 10% angol ón, 22% antimon, 68% lágy ólom. Ez az ötvözet jól önthető, elég kemény és rugalmas. Az öntőpalackot és a matricát fölmelegítjük és csak így kezdjük önteni az autotípiákat, nem forró, hanem rendes hőmérsékletű ólommal. Az így öntött autotípiák nem lesznek lyukacsosak, hanem tömörek. A többszínű autotípiák öntésekor az első öntést dobjuk el, mert a matrica ekkor még zsugorodik. Hogy a színek nyomtatásakor ne legyen eltérés: a lemezeket színenként és az egymásutáni öntés sorrendjében számozzuk meg.

A továbbképző munka

Büszke nyomdászatunk Kölcsey uccai termeiben hétfőnkint – délután 3 órától esti 7-ig – nagy a sürgés-forgás. Hétfő a szakbeli továbbképzés napja. Az egyik teremben, hatalmasan fölfokozott világítás mellett, 20–25 fiatal kollégánk nagy elmélyedéssel hajlik valami szürkés lap fölé, fényes vonalakat és csíkokat hasítva ki abból. Ez az ólommetzőknek csoportja. Munkásságukat figyelő szemmel és hasznos útbaigazításokkal kíséri szakoktatójuk, egy budapesti nevezetes nyomda mesterszedő-grafikusa. Egy másik teremben falra fölragasztott tablóról magyaráz a komolyképű munkavezető, majd pedig sorra véve a jobbára ott helyben, frissében készült ceruzás gyorsvázlatokat, jóakaratóan, de egyszersmindkönyörtelenül mutat rá azok hibáira. Egy harmadik, óriási teremben a budapesti mesterszedők nesztora ül, szintén 20–25 tanítványával maga körül. Pattogó szavával üdvös pedantériára inti, ösztökéli, fanatizálja az embereit. Annyi is itt a „háring”, akár az Északi tengerben. Odébb egy másik csoport: jórészt a művészet mezsgyéit járók csoportja. Úgy hallgatják jeles oktatójuknak, az élesszemű mesterszedő-grafikusnak útbaigazításait és kritikáját, mint valami orákulumot.

A Kölcsey uccai termekben szétszótott négy tancsoport nagyszámú hallgatósága tehát általában feszült figyelemmel csügg a szakművészet problémáin, vés, vázlatozik, kérdez, jegyzeteket csinál az otthoni dolgozatai számára. De ha valaki történetesen pillanatnyilag nem volna elfoglalva: máris ott terem előtte egy szakállasfejű kicsiny öregember, a szakkulturális munka vezetője, s kérő szóval tesz elébe valami tizenöt-húsz esztendő előtt nyomtatott könyv- avagy újságbeli kivágást: „Ugyan kedves kollégám, korrigálja át ezt a hasábot Balassa-ortográfiára.” Az ilyen szép kérést nem lehet visszautasítani, annál kevésbé, mert ezek a korrektúralapok adják az anyagot a továbbképző munka ötödik tantervi csoportjához: a nyelvi és helyesírási megbeszélésekhez.

Ebből a néhány sorból is megérezhetni, hogy minő friss élet lüktet a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete szakbeli továbbképző tancsoportjain. Hogy mi minden készül ott:

arról meg fogalmat nyújthatnak egyrészt a Grafikai Szemle mellékletei, másrészt pedig az évvégi nagy kiállítások, amelyek szinte apoteózisát adják a nyomdász akarni-tudásnak és tipografikus művészszeretetének. Ezernyi színes vázlat, gondos véset meg egyéb tancsoporti munka ragyog ilyenkor az ezernyi látogató szakközönség szemébe. Eddig legalább így volt. Jövőre – úgy érezzük már most is, pedig még felében sem vagyunk a szakkulturális évadnak – még imponálóbb lesz a kiállításunk.

A tipográfia „szakművészeti” részét hatalmas arányokban, szinte a maga teljességében kultiváljuk tehát a továbbképzőnkön, s mellesleg a nyelvekben való oktatásra is jut valamicske – sajnos, túlon túl kevés – idő. Tudjuk, hogy mindez csak egy-egy köríve, szegmentuma az ismeretek ama körének, amelyet a modern, mindenekben tájékozódni akaró nyomdászembernek el kellene sajátítania, de egyelőre be kell érünk ennyivel is. A nyomtató-technika, anyagtan, üzemvitel, kereskedelmi ismeretek, a nyomdászati története stb. stb. együttesen jó kétharmad részét teszik a nyomdászati tudnivalóknak, s az idők folyamán nyilván sor kerül ezeknek a tanítási szakoknak a rendszeresítésére is.

A most meglévő tancsoportok közül háromnak a „tipográfiai vázlatkészítés” közös címet adhatnók. Jórészt a kereskedelmi grafikának máris roppant kiterjedésű területén dolgozik mind a három. A munkavezetők keze a tanítás módszere tekintetében nincs szorosan megkötve; nagyrészt a belátásukra van bízva, hogy milyen úton-módon adják át tudásukat a hozzájuk bízalommal közeledő kollégáknak. Mindamelllett érvényesülnek továbbképzésünkben olyan általános irányelvek, melyek kötelezők valamennyi tancsoport munkájára nézve. Ilyen például a gyakorlatiasság elve: szintiszta tipográfiát kell adnia mindenik csoportnak.

A munka résztvevőit illetően bizonyos szelekcióról is beszélhetünk, ami aztán háttással van a tanítási anyag megválogatására is. Van például olyan tancsoportunk, amely túlnyomó részben kezdőkből verődött össze, s van olyan csoportunk, amelynek tagjai már a mult esztendőben is szorgalmas munkát végeztek.

Horváth Ferenc jelentékeny részben kezdőkből álló csoportjánál például a leg-

szigorúbban kell ragaszkodni azokhoz az örökös értékű esztétikai elvekhez, amelyek századok megismerései és tapasztalatai során sorozódtak bele a modern betűszedő műhelyi kincstárába. Hiszen ha a mult vívmányait elhanyagoljuk, semmibe vesszük: egykettőre balkáni, vagy balkánontúli színvonalra juthat a magyar tipográfia.

Spitz Adolf és Kún Mihály tancsoportjain – főleg az utóbbián – már szabadabb fölfogás is érvényesülhet, de csak azért, mert az itt dolgozó kollégákba már a korábbi esztendőkből tanulmányaik idején annyira beidegződött a nyomdászti esztétika, hogy szertelenségektől, az anyagszerű és természetes tipográfiai stílustól való elhajlásuktól nem kell már tartani.

Az ólommetzést Dukai Károly tanítja már vagy tíz esztendeje a továbbképzőnkön, a hozzávaló szépszámu cicerós ólomlemez meg a Világosság-nyomda áldozatkészségének köszönhetjük. Praktikus, jó anyag az ilyen ólom (nem is annyira ólom, mint inkább úgynevezett stereotípiái fém, vagyis az ólomnak antimonnal és ónnal való ötvözete). Amely nyomdában a stereotípáló berendezkedés megvan: szinte pénzbe sem kerül; ahol nincs: ott is könnyen megszerezhetik az önállóan működő stereotípiái vállalkozóktól. Megmunkálása nem oly könnyű, mint például a linoleumlemezé avagy Mäserlemezé, de hasonlíthatatlanul több biztosítékot nyújt a nyomtatás idején való kellemtelen eshetőségekkel szemben. Az ólommetző technikának tehát nagy jövője van a modern akcicens és merkantilis nyomdászatanban; némi rajzkésztséget is föltételezve: a gyakran hézagos nyomdai anyag mellé új hatóeszközöket teremt véle magának a nyomdász, s különösen a színes munkák előállítását is megkönnyíti.

Szólani kellene még nyelvi és helyesírási dolgok tanításáról is, amelynek sok tekintetben pótolnia kellene a helyes sorszedés tanítását is, vagyis alapja és kiindulópontja kéne hogy legyen a betűszedés mesterségének. Itt azonban csöstül jelentkeznek nehézségek. Ilyen például az is, hogy a kisebb és közepes nyomdák emberei jórészt azt se tudják: mi fán terem a „Balassa”. Már maga ez az egyetlen tény is élénken bizonyítja, hogy mennyi tennivaló volna az egységes helyesírás tanítása és népszerűsítése körül csak itt Budapesten is.

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgyár Rt.

Gyártmányok: Rákospalota, Pázmány ucca 41. szám
mindenféle könyv-, kö- és offsetfestékek; mélynyomtató- és anilin-gumi-
nyomtató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.

Telefonszám: **2-952-85**

A berlini Linotype-gyár jubileuma

Október 28-án volt negyven esztendeje, hogy a Mergenthaler-szedőgépgyárat Berlinben megalapították. Ennek megünnepléseként a gyár vezetősége emlékalbumot adott ki. A szakirodalmat előnyösen gazdagító mű a találmánnyal kapcsolatos előzmények ismertetésével kezdődik, a továbbiakban pedig a Linotype fejlődésének az útját kíséri nyomon az első Blower-géptől a legújabb technikát jelképező különböző Linotype-modellekig.

Az előzmények lelegején áll a föltaláló életrajza. Mergenthaler Ottmar tudvalevően mint szegény falusi tanító negyedik gyermeke 1854 május hó 11-én a württembergi Hachtelben született. Később a család a szomszédos Esingenbe került. Az elemi iskolás Ottmar a mechanika művelése iránti hajlamosságának első jelét azzal árulja el, hogy atyja tilalma ellenére felmászik a rozoga harangtoronyba és az évek óta elromlott toronyórát megjavítja. E siker jutalmaként éri el azt, hogy az atyja részéről számára kijelölt tanítói pálya helyett technikai szakmát választhat. A tizennégyesztendős fiú órásinas lesz nagybátyjánál Bietizheimban. Négy esztendővel később, 1872 október 26-án, a fiatal órásság kivándorol Amerikába. Washingtonban tanító mestere fiának villamosági tárgyakat gyártó üzemébe kerül. Itt Mergenthalernek alkalma nyílik különböző mechanikai problémákkal közelebbről megismerkedni. A betűszedés mechanizálásának a megoldásával akkoriiban már többen foglalkoztak. Az egyik feltaláló, Moore Charles, 1876 augusztus 17-én az üzemben írógéppformájú gépnek a szerkezetét rendeli meg, amelyen litográfiai átnyomásra alkalmas szöveglevonatot lehet készíteni. Ily módon gondolta a kéziszédést pótolni. A földatott Mergenthalerre bízták. E gép megszerkesztése közben vetődik fel a soröntő gép gondolata és nyolc esztendei szakadatlan fáradozás után, 1884 július 26-án Mergenthaler odáig jut, hogy munkája eredményét szűkebb baráti körben bemutathatja. Ezután még két esztendő telik el, mire 1886 július 3-án az első Linotype-szedőgépek a New York Tribune nyomdájába bevonulhatnak. További két esztendő elteltével már ötven Linotype-szedőgép áll üzemben és az első tíz esztendő végén az Amerikában működő Linotype-gépek száma néhány százra emelkedik. – Az európai kontinensre a legelső Linotype-szedőgép csak

1894-ben kerül, még pedig Hollandiába. Október 4-én szedik az első németalföldi ujságot Linotype-szedőgépen. Ugyanebben az évben, három héttel később, Berlinben is bemutatják szűkebb szakköröknek a Linotype-gépet, a nagy nyilvánosság azonban csak az 1896-iki berlini ipari kiállításon ismerkedhetik meg vele.

Ilyen előzmények után alakul meg a Mergenthaler-szedőgépgyár 1896 október hó 28-án Berlinben, amely az első megrendelést a szász-tüiringiai ipari kiállítás kapcsán 1897 október 11-én a Leipziger Neueste Nachrichten nyomdájából nyeri, de a legelső Berlinben gyártott Linotype-ot 1899 május 24-én Zerbstben a Zerbster Extrapost nyomdai üzemében állítják fel és az még ma is működik ott.

Innen kezdve az emlékalbum a Linotype-szedőgép és a matricakészlet fejlődésének a részleteit, valamint az ezzel párhuzamosan haladó technikai felkészültség és adminisztráció tökéletességre törekvő kiépítését mutatja be száznál több sikerült ábra kíséretében. Ennek a műnek a tipográfiai kiállítása is egyik bizonyítéka a Mergenthaler-szedőgépgyár minden téren tökéletes nyújtására irányuló ténykedésének. És mégis bebizonyosodik ezúttal is a bölcsék régen megállapított igazsága, amely szerint nem lehet tökéletes, ami emberi. A külső címlap nagy aranyozott számaival és a szöveg adataival ellentétben, mingyárt az album belső címlapján a sajtóhibák cinikus ördöge ilyenképpen vigyorog felénk: „Vierzig Jahre Mergenthaler Setzmaschinen-Fabrik GmbH. 1886–1936” (1896–1936 helyett).

Ezenkívül is van néhány csúnya sajtóhiba a kivitelben egyébként kínos pedantériát eláruló ünnepi munkában. Ezek közül különösen kirívóak: a 30. oldalon az egyik helyen „und zwar” előtt hiányzik a vessző; a 100. oldalon egy rosszul sikerült elválasztás: „Ankomm-menden”. Az is szembeűnő, hogy az olyan szavaknál, mint „Linotype-Technik,” a kötőjel és T előtti hézag (k-T) sehol sincs kiegyenlítve. Ilyen hibák azelőtt a Mergenthaler-szedőgépgyár nyomtatványiban nem voltak fellelhetők.

Általában az a hír járja, hogy Németország megfelelően képzett szakerekben hiányt szenved, aminek okát a kötelező közmunkaszolgálatban és egyéb hasonló intézkedésekben látják. Amennyiben az erre vonatkozó értesülések nem tévesek, akkor nincsen kizárva, hogy az említett fogyatékoságot ugyancsak e számlán kellessen elkönyvelni.

A világ könyvnyomtatóinak büszkesége, a minden idők legmagasabb fokán álló német nyomdaipar ennyire jutott volna?

A modern plakát lélektana

A plakát kezdetben az egyházi, majd a közigazgatási hirdetések közöttételeire szorítkozott, az idők folyamán azonban mind általánosabbá vált a reklám fontosságának a tudata, ami állandóan tágitotta a plakát-termelés területét, úgyhogy az ipart és kereskedelmet fejleszteni, illetőleg a tudományt és művészeteket propagálni célzó plakátok tervezése területén a legélénkebb versengés tapasztalható.

Azt mondják – nem minden jogosultság nélkül –, hogy a kereskedelemnek a reklám a lelke. Viszont nem vitatható, hogy a reklámnak meg az eszme a lelke.

A plakátban ennél fogva az eszmének pregnánsan ki kell domborodnia.

A legfőbb feltétel – az elérendő cél szempontjából – mindenesetre az, hogy a plakát technikailag úgy legyen megalkotva, hogy a közönség figyelmét magára vonni képes legyen.

Ez azonban semmiképp sem jelentheti azt, hogy a tipográfus holmi izléstelenül kirívó plakáttal rútsa el a város uccáit és tereit, hanem azt, hogy lelkiismeretesen megválogatott eszközökkel – legjobb tudásához és tehetségéhez képest – iparkodják a feladattal megoldani.

A technikai kivitel és a szövegezés két egyenlő fontosságú tényezője a plakátnak.

A kiragasztandó plakát szövegét a megrendelőnek – kereskedőnek, iparosnak és gyárosnak stb. – az élet meggyorsult ritmusának megfelelően: röviden, úgyszólván távirati stílusban kell megfogalmaznia.

A hosszú szövegű plakát már régen idejét multá.

A céltudatos üzletembernek – a tisztességtelen verseny szigorú kerülése mellett – néhány ötletes és velős szóval kell plakátján a közönségre hatnia, úgyhogy az spontán, töprengés nélkül – szinte tudat alatt – kiváltsa a vásárlási készséget és egyszersmind egy-egy szépnek, jónak és hasznosnak feldicsért új portékára sikerrel hívja fel a vevő figyelmét.

Megtörténik, hogy egyik-másik megrendelő valamely durva szöveghez kér plakátvázlatot, nem törődve a közizléssel és nem számolva azzal, hogy kockára teheti a plakáttal elérni szándékolt célt.

Ilyesmire csak ötletszegény, tág lelkiismeretű és az eszközökben nem válogatós egyén vállalkozik, de az önértékes, reputációjára kényes tipográfus vagy grafikus a

hozzá méltatlan ajánlatot következetesen vissza szokta utasítani.

A litográfia feltalálásának (1796) a dicsősége, amely a bajor Senefelder Alajos nevéhez fűződik, nagy lendületet adott a plakáttermelésnek és olykor a legszebb kromóalkotásokhoz vezetett.

A nagyobb városok hirdetőtábláin és oszlopain ma már vegyesen tarkálnak a szebbnél szebb, óriási méretű színes plakátok.

A vasúti várótermekben és hajóállomásokon az utazásra ösztönző, illetőleg a turisztikát propagáló (Nápolyt, Taorminát, Caprit; a genfi, luzerni, zürichi tavat; a Mont-Blanc-t, Sankt-Morizot, Leysint; az óceánnak egy-egy kies szigetét vagy öblét stb. stb. ábrázoló), szemet-lelket gyönyörködtető díszes kromó-plakátok álmódzásra készítetik a földi örömökre vágyakozó embereknek a nagy sokaságát.

A mozi-plakátok készítése általában szokványosan történik: rendszerint a leforgatandó filmszalag egyik-másik hatásosabb jelenetének színes reprodukciójával hívják fel az új filmdarabra a közönség figyelmét.

A külföldi propagandára szánt plakátok készítésénél úgy a szövegezőnek, mint a rajzolóknak (grafikusnak) kellő tapintattal kell végeznie a munkáját: számolnia kell az egyes országok népeinek szokásaival, érzésvilágával és mentalitásával.

Az ambiciózus plakáttervező (litográfus, grafikus) művészember kínálkozó alkalommal szimbolikusan iparkodik megalkotni a művét, úgyhogy a fogékonyabb közönség fantáziájára termékenyítőleg hasson.

A humornak hálás szerep kínálkozik a tehetséges, jó vénával rendelkező (grafikus, litográfus) plakáttervezőnél. Mindenesetre csínján kell vele bánni, mert a humor szerelenségre csábít. Ha az elhivatott rajzoló egy-egy burleszk alakot a plakáton rokonszenvenessé tud tenni, úgy ez rögtönös sikert jelent számára, sőt – mint ezt példák is bizonyítják – e téren iskolát is csinál.

* * *

A legnagyobb közönsége általában azoknak a plakátoknak van, amelyek a napi ízlés és divat hiánytalan figyelembe vételével s természetesen kellő gondnal is készülnek.

A plakáttervezők közül mindazonáltal azok állanak feladatuk magaslatán, akik a házak

falait és a hirdetőoszlopokat művészi alkotásokkal iparkodnak díszíteni.

Ha van valami, ami szorosan hozzátartozik a haladó kor szükségletéhez, úgy a művészi plakát bizonyára az, mert fejleszti a közönség szépérzékét és így egyik leg-hathatósabb eszköze a kultúra széles néprétegekben való terjesztésének.

Ezért az ügybuzgó, jeles plakátművészek érdemeit méltányolni, illetőleg alkotásaikat eléggé értékelni alig lehet.

* * *

Rajzolói készséggel rendelkező, tehetséges és elhivatottságot érző ifjú munkásainknak sikerrel kecsegtető, hálás feladatok kínálkoznak a művészi plakáttervezés terén.

B E Z D Á N I F E R E N C :

Pályázat!

Mekkora dinamikus erő van ebben az egyetlen szóban, amely mintegy varázslásra megdobogtatja a hevülékeny tipográfus-szíveket, ha a fenti címet olvassuk lapjainkban. Az álmódzó, az alkotókedvű, az örökké nyughatatlan, a holtigtanuló, a becsúszó nyomdász nemzedéknek aprajánagyja, vénje-fiatálja tűnődik magában: tán csinálni kéne valamit... És nekilátnak a munkának, tizen, húszan, százan is.

Jómagam is rendszerint így vagyok vele. Mit tagadjam: a pályadíj is inspirál, de ezen túlmenően a dicsőség lidércfénye is csalogat, meg némi önhitt önbizalom, pedig tudhatnám, hogy jöttem utánam fiatalabbak, korszerűbbek, akik divatosabbat, ötlete-sebbit, kiválóbbat tudnak csinálni, de azért majdnem minden pályázatra leteszem a magam porcióját – több-kevesebb vagy semmi eredménnyel.

Nem minden pályázó bír akkora önkritikával, hogy a semmi eredmény láttán valami keserű íz ne maradjon a szájában, avagy valami megjegyzése ne volna. Így volt ez most legutóbb a nyomdászörökben igen nagy érdeklődés kísért Lorilleux-féle pályázatnál is.

Előrebocsátva minden elismerésemet a bíráló bizottság tiszta szándéka iránt, enged- tessék meg nekem most kivételesen, hogy

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR

KÖNYVKÖTÉSZETI

ANYAGOK RAKTÁRA

BUDAPEST VI,
DESSEWFFY UCCA 32
TELEFÓN:
1-223-70, 1-271-18

a kritikát kissé megkritizáljam. Talán nemcsak a magam személyében beszélek, amikor szerény észrevételeimet közreadom.

Nem tudom, azonos összetételű volt-e a zsűri a tavalyival, de azt tudom, hogy az előző évben nagyon szigorú volt. Például tavaly csak azért zárt ki a pályázatból jogynéhány „különbösen igen figyelemreméltó” munkát, mert a naptártömb helyét nem éppen az alsó rész közepére tervezték, ami – szerintem – a mai aszimmetrikus divatban nem érdemelt volna olyan szigorú elbírálást. Az idén pedig éppen azt a munkát tették meg elsőnek, amelynek tervezője a pályázatban előírt szöveget önkényesen megtoldotta azzal, hogy: „nyomdafestékgyár”. Szerintem nem helytelenül, mert ha oda nem pingálja, senki sem vehetett volna róla tudomást, aki a Lorilleux-nevet nem ismeri (mert ilyenek is vannak), hogy az egy, a sokszorosítóipar egyik fontos anyagának, a festéknek előállításával és árusításával foglalkozó részvénytársaság. Ezt a gondolatot sem a naptárhát rajzából, sem a színzészéből nem lehetett kiolvasni. Mert a nádasból felröppenő vadkacsának a láttára inkább gondolt az ember a vadásztöltény-

CORVINA

NYOMDAFESTÉKIPAR RT. BUDAPESTEN

Gyárt mindenfajta fekete, színes kő- és könyvnyomdai, offset-, mély-, bádognyomó- és anilinfestéket. Kencét, hengeranyagot, finom nyomó-, valamint szárítópasztákat.

VEZÉRKÉPV.: FELBER GÉZA

V, Szemere ucca 21. Tel.: 1-238-72. Gyári tel.: 2-596-63

gyárra, de semmiesetre sem valamely a nyomdafestékeket gyártó üzemre.

Tovább megyek. Tavaly nemes egyszerűségükben határos, inkább szövegkiképzéses munkák nyerték az első stb. díjakat. Most? a második és a többi: egymás hegyénhátán, a területen túlszűfolt festékdobozok össze-visszasága...

Nem tudhatom, hogy milyen szempontok vezették a bírálóbizottság igen t. tagjait, de „az idén ebben a pályázatban a tipográfusoknak nem termelt babér” – a pályázatot mind litográfusok nyerték... Nem irigyeljük tőlük, de az ilyen bírálati döntések után tétova tekintettel tesszük föl magunkban a kérdést: érdemes-e a jövőben hasonló körülmények között pályázni?

Igaz, sok csalódáson, keserűségen és önmegtagadáson megy keresztül az ember, míg ez a kérdés eszébe jut – mégis: a vérbeli, az igazi nyomdász itt nem állhat meg. Nem lehet megállás, mert a nemes verseny lelkesítő mánora mindig csak előre, fölfelé ösztökél s az alkotás lázában mindig születik egy-egy lépcsőfok, amely a mi szép mesterségünket egyre közelebb viszi a tisztult, igazi művészet felé... S ez a rajongók álma és hivatása.

Nagy hiba, hogy ilyen pályázatnál (mint tavaly is) elmarad a részletekre is kiterjedő kritika. A pályázók végezetül nem tudják, hogy a nyertesek miért voltak jók, a nyeretlenek miben estek kifogás alá.

Én mindezek után azt mondom: a jövőben ne lehessen egy-egy ilyen pályázat bírálata az egyéni hangulatra és ízlésre épített tetszés-nemtetszés megnyilvánulása, hanem a sokszorosítóipari munkások számára kiírt pályázatok sorsa a jól bevált, úgynevezett pontozásos rendszer alapján bíraltassék el, amely módszer legközelebb jár az igazsághoz s a multban már nem egy esetben – nagy általánosságban – minden pályázót közmegegyezésre kielégített. Az ilyen pontozásos bírálat eredménye aztán a részletes kritikával, arra hivatott tollból a Grafikai Szemlében jelenjen meg, amelyből a pályázók majd világosan láthatják, hogy munkájuk mely kérdésnek igen és melynek nem felelt meg. Mert hisz a pályázatoknál az is fontos követelmény volna, hogy mentől többet tanulhassunk belőlük!

A Nyomdász-Évkönyv

36-ik kötetkéje pattant életre a napokban, az Egyesület kiadásában, Halász Alfréd kollégánk körültekintő, gondos szerkesztésében. Olyan ez a zsebbe való kis könyv a nyomdászember számára, akár a falat kenyér: nem lehet el nélküle. Akárcsoda problémánk, szükségletünk kerekedik is a nyomdászszervezeti életben: ha az Évkönyvet zsebünkbe elővesszük, biztosak lehetünk róla, hogy megtaláljuk benne a kellő útbaigazítást, fölvilágosítást, magyarázatot. Törvénykönyv az Évkönyv, s egyúttal gothai almanachja, sőt pellengérje is a magyar könyvnyomtatásnak. Gondoljunk csak a csillagatlan meg csillagos nyomdák jegyzékére!

De egyebekben is: az esztendő velősen megírt tipográfusi története, az egyesületi, társadalombiztosítási stb. tájékoztatók, a nagyszerű statisztikai rész (nagy része van benne Grosz Ernőnek is), minek tüzetes ismerete nélkül úgyszólván ki sem nyithatja száját az ember, ha nyomdászszervezeti vagy általában nyomdaipari kérdések kerülnek szóba, aztán az a sokféle hasznos táblázat – szinte egyenként is nélkülözhetlenné teszi számunkra az Évkönyvet.

A sok-sok „hivatalos” jellegű dolgozaton kívül olyan szakcikkek is vannak az Évkönyvben, amelyek monográfia-szerűségüknél fogva valóban értékes gyöngyszemei szakirodalmunknak. Ilyen Székely Artúr II. dolgozata a világsajtóról, mesteri jellemzése minden nemzetek sajtójának és sajtóüzleteinek. Igen sokat tanulhatunk belőle. Rasofszky Andor „Dicsértessék a tipográfia” című cikkében csodálatos meglátással és részletező gondossággal létániázza össze szerelmesének minden nyilvánvaló és titkos báját és jó tulajdonságát. Ha Szent Péter ezt a cikket elolvassa: minden tipográfusnak extra kabinet jut a mennyek országában. Novák László egy minden jóra való nyomdász keblében ott szunnyadó valóságnak, a tipográfusi erkölcsnek fogalmát fejtegeti, szokása szerint történelmi alapon.

A csinos kötetke vászonnéfedele és címlapja pályadíjas munka. Kondor Árpád, illetőleg Szelényi Tibor csinálták. De mintaszerű, sőt az adott körülmények közt

fölmúlhatatlanul mintaszerű az egész Évkönyv kiállítása. A Világosság-könyvnyomdát illeti meg érte a dícséret. S itt különösen föl hívjuk hozzáértő kollégáink figyelmét a könyv nagyszámú hirdetésére is, amiknek Binder Károly volt a szedője. Ha tekintetbe vesszük, hogy mennyi megkötöttséggel, megrendelői bakafántoskodással stb. kell mindig hirdetés-szedőinknek számolniuk: meg kell állapítanunk, hogy Binder kollégánk bravúros munkát végzett.

Az Archivum

Ennek a nagyjelentőségű tipográfus-intézménynek eszméje most három esztendeje vetődött föl a Halász Alfréd kollégánk és lapunk szerkesztője között lefolyt megbeszélések nyomán. Az indítványozók szerint „Nyomdászati Archivum” címmel olyan szerv volna létesítendő az Anyaegyesület kebelében, amely gyűjtené és alkalom adtán a kollégák szeme elé tárna a nyomdászati multjára vonatkozó mindamaz adatokat, amelyeknek közismertté tétele és a feledéstől való megóvása a nyomdászati külső és belső megbecsülése szempontjából különösképpen kívánatos.

Ilyen értelmű föl hívás után a gyűjtő tevékenység is megindult s különösen eleinte meglehetősen mennyiségű anyag került össze. Fölszámokkal kaptunk azonban olyan újabbkeletű könyvet és szakfolyóiratot is, amely inkább az egyesületi könyvtárba való lett volna, mint amelynek megvan a maga – bár nem túlságosan gazdag és távolról sem teljes – szakkönyv- és szakfolyóiratgyűjteménye. Két helyen is gyűjteni például az évkönyveket és a szaklapokat: valóban nem volna értelme. A folyóiratokat meg a szakkönyveket zömét tehát – úgy mint legutóbb a Jándy- s Wanko-hagyaték esetében is történt – átadjuk az Egyesület könyvtárának, ahol az szaktechnikai tanulmányok céljából mindenesetre hozzáférhetőbb lesz tagjaink számára, mint az Archivumban volna, ahonnan – az intézmény levéltári és múzeális jellegénél fogva – egyáltalában nem adhatunk ki senkinek semmit sem.

A Nyomdászati Archivum vezetősége most ismétellen azzal a kéréssel fordul a

RÓNA JÓZSEF

GÉPÉSZMÉRNÖK GRAFIKAI GÉPMŰHELYE
V, VISEGRÁDI UCCA 3. SZÁM (BEJÁRAT KÁDÁR UCCA 12)

TELEFÓNSZÁM: 1-254-48

JAVÍT:
átszerel, átalakít:
nyomdai, könyv-
kötészeti és vonalozó-
gépet. Modern
autogénhegesztés.

GYÁRT:
amerikai sajtót,
lehúzósaajtót, forma-
szállító kocsit, sor-
vágógépet, sarokgöm-
bolyító gépet.

KÉPVISELET:
Kleim és Ungerer Leip-
zig: „Universal” (vberakó-
szerkezet, korrektúralehú-
zósaajtó, matricatisztító
szerkezet, „Gutenberg”
fáskahajtató gép.)

kollégákhoz, főleg az öregebbjéhez, hogy minden olyan nyomtatott és írott dokumentumot, amely magánosok birtokában az idők folyamán elkallódhatnak: juttasson el hozzá. Itt, az Archívum szekrényeiben jól megőrződnek azok a jövődől számára. Gyűjtésüknél számításba jönnek: a nyomdászati szakmai és társadalmi mozgalmaira vonatkozó okmányok, levelezések és egyéb adatok; régi főlzabadosítási bizonyítványok; jubileumi stb. emlékfüzetek; nyomdász-körök történetét illető adatok; nyomdászok csoportos fényképei; partecédulák, nyomdászok mulatságaira, föllovasásokra stb. szóló meghívók gyűjteményei; nyomdászok él- és alkalmi lapjai; régibb mester-szedők munkáinak kollektívái; érdekes technikai fogásokkal készült nyomtatványok; nyomdák képei, ábrái, monográfiái; nyomdászemberek díszes újévi gratulációi; legalább nyolcvan-százesztendős szép magyar könyvek s általában bibliofil-érdekesek; szakkönyvbéli ritkaságok; betűmintakönyvek; régi nyomdai szerszámok.

F Ö L J E G Y Z É S E K

Borítékunkat

az Egyesület szakkulturális munkacsoportjainak egyik szorgalmas résztvevője, Radics Vilmos szaktárs tervezte. Az ólomvésés íj. Novák László munkája.

Szedésmelléleteinket,

valamint a boríték 3. és 4. oldalán levő ólomvéséses példákat is, jobbra a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoportjainak neveltjel terveztek, de van köztük Schneider Jenőtől, a Codex-nyomda művezetőjétől származó munka is. Lapunk új tipografizálása is az ő vázlete nyomán készült.

Háromszínes képmelléketünk

a Rigler-féle nyomda igazgatósága áldozatkészségének köszönhetjük. A kurucvilág, a napoleoni meg a biedermeieres idők hangulatában festett levelezőlapon Biczó András művei, a nyomtatásnak Lakenbach Artúr főgépmester kollégánk volt a mestere.

Janovics Ferenc

miskolci nyomdász mestert, a Magyar Nyomdászati egykori szerkesztőjét november 1-én temették az avasíji jó magyar városban. Hatvannyolc évét élt; minden ízében elsőrangú, kitűnő nyomdász volt, szakkultúránkért minden fáradozásra és áldozatra kész. Méltó rája, hogy emlékéit szeretettel zárjuk a szívünkbe.

Jubileumok.

Meleg ünnepe volt a Hungária-nyomda személyzetének november 14-én, a régi jó kolléga, Lichter Izidor 50-éves nyomdászágának ünnepe téve a nyomdász körökön túl is nevezetessé. – A Pénzjegynyomda személyzete december 12-én ünnepelte érdekes tagjának, Kazimir Béla gépmesternek, ötvenesztendős nyomdászokdási évfordulóját. – Müller György, a budapesti Lorilleux-festékgár igazgatója a minap ünnepelte budapesti működésének huszonöt-éves jubileumát.

Szakelőadások.

Érdekes és sokaktól látogatott szakelőadást tartott november 22-én Fischer Manó kollégánk a Nyomdász-Egyesületben korunk egyik sokat emlegetett technikai újdonságáról, a Ludlow-féle szedő-öntőgépről, amely tudtunkkal a legközelebbi időkben Budapesten is megártja a bevonulását, mégpedig két példányban, egyikkel a Hungária-, másikkal az Általános Nyomdába. A pompás előadást hosszas tapsal honorálta a hallgatóság. – Az Ujpest-Rákospalotai Nyomdászok Társaságában pedig november 22-én Müller Sándor beszélt Gutenbergről. Az előadás előtt Fürth Mór elnök mondott lelkesítő beszédet.

„Nyomdásziparosok üdölője és örökpanziója.”

Ez lesz a címe annak a legújabb nyomdász-intézménynek, amelynek érdekében a nyomdász mesterek társadalmi egyesülése, a „Fischfach-Társaság”, lelkes agitációt indított a budapesti nyomdaifőnökök körében, s amelynek rendeltetése volna, hogy az elaggott és elszegényedett nyomdász mestereknek kényelmes és biztos menedékhelyet nyújtson élük nehéz alkonyán. Az új intézmény javára való adakozást Péter Jenő, a Főnökegyesület elnöke, ötezer pengővel nyitotta meg a Franklin-Társulat nevében.

A Könyvnyomdászok Dalköre

november 15-én ünnepelte fennállásának 50 éves fordulóját, 1886 június 27-től számítva ezt a fél századot. Nem mintha e dátumot megelőzően nem lett volna nótáskedvű a nyomdász nép, hiszen már 1867-ben megvolt Pesten a „Buchdrucker-Liederkrantz” (gyors magyarosodása után „Nyomdász-Daloskör”). 1871 óta

Gödinger

hengeranyaggyára és
hengeröntőgyára gyártja a
legjobb hengeranyagot,
adigazán szakember, gyors
és olcsó hengeröntést

Budapest VIII, Táncsics u. 7
Telefonszám: 1-424-23

óta pedig a budai „Typographia” dalkör, amelyekhez az idők folyamán a dalkultúra más nyomdász közösségei is csatlakoztak: így a „Gutenberg-Szövetség” (1875), az „Összhang” (1880), az „Egyetértés” (1879), az „Athenaeum” (1881 és 1889) és a „Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Dalköre” (1884 és 1886). – Most jubiláló nagyszerű dalkörünknek a most föl sorolt kitűnő alyafiság mellett az „Ébredés” volt az egyenes őse, amely egy emberöltőn át hintett jó kedvets gyönyörűséget a nyomdász tömegek lelkébe. 1919 óta a mostani nevén működik a dalkör. 1912 óta vegyeskara is van. Elnöke 1913 óta Bozsik István, népszerű nevén: Bozsik tata. Karnagya immár 29 éve dr Ujj József; jórészt az ő fáradhatatlan buzgalmának köszönhető, hogy dalkörünket az ország legelsőrangú ilyen egyesüléseinek sorában is kitűnő hely illeti meg.

Lejárt pályázatok.

A Nyomdász-Évkönyv és Üti Kalauz fődél-és címpályázata november 16-án dől el. A fődéltervezetknél az első díjat (40 pengőt) Kondor Árpád kapta „Fecske II” jellegű tervezetért; a másodikikat (25 pengőt) Kotaszek Sándor az „Őszi napsugár” jellegűért; a harmadikat (15 pengőt) Sztraka Zoltán az „1937-es” jellegűvel jelzett művéért. A belső címlapok elbírálásánál két, egyenkint 10–10 pengős díjat adott ki a művészi kollegium: Szelényi Tibor („Új naptár”) kapta az egyiket, Váróczy Pál („Mundus 8”) a másikat. A beérkezett igen nagyszámú pályamű majdan kiállításra kerül az egyesületi helyiségben; a kiállítást megelőzően – mintegy tájékoztatásul is – a Grafikai Szemle jövő száma közölni fogja a részletes bírálati jelentést Kun Mihály tollából. – A Nyomdászati Lexikon 100 pengős szedéspályázata november 15-én járt le, egyidejűleg az Évkönyv pályázatával. Az eredmény meglepő volt: amíg a

„ONYX”

NYOMDAFESTÉK ÉS VEGYIPARI K.F.T.
BUDAPEST VI, FORGÁCH UCCA 19
TELEFÓNSZÁM: 2-920-74

Gyárt mindennemű mélynyomó-,
offset-, kő- és könyvnyomdai, vala-
mint guminyomó-, rotációs-, sok-
szorosító színes és fekete festékeket

VÁROSI IRODA: BUDAPEST V, TÁTRA U. 6. TEL. 1-231-43

vázlatokkal való pályázást is megengedő Évkönyvnel 300 körül volt a pályaművek száma, a kész szedéscél való nyomtatott kékítő Lexikon-pályázat alig néhány kollegát mozgósított. Ehelyett beérkezett egy határ olyan felszólalás kitűnő akciden-szedők részéről, amelyekben meggyőzően bizonyítják, hogy a legtöbb nyomdában nem lehet szó próbaszedések készítéséről és két színben való lenyomatásáról. Ezek az érvek, valamint a pályázat eddigi eredménytelensége arra indították a Lexikon kiadóját, hogy a pályázat határidejét kitolja 1937 január 28-áig, a föltételeket pedig annnyival enyhítse, hogy jól kidoigozott v á z l a t o k is résztvehetnek a pályázaton. Az eddig meglévő néhány pályamű természetesen beérkezettnek számít. A pályázat föltételeit a Grafikai Szemle 1936. évi 7. számában közöltük. A pályamű szövege a következő: „Nyomdászati Lexikon. A szedés, gépszedés, betűöntés, stereotípia, galvanoplasztika, nyomtatás, litográfia, mélynyomtatás, offset, könyvkötészet, klisékészítés, papíros, kalkuláció, üzletvitel, helyesírás, az üzemben előforduló elektrotechnikai és a sokszorosító iparban szükséges sok-sok egyéb tudnivalók összefoglalása. Szerkesztik: Biró Miklós, Kertész Árpád, Novák László. A könyv, ujság, plakát, reklám a mindennapi élet ezer kelléke, mind a nyomdaipar produktuma. A Nyomdászati Lexikon szakismeretet pótló segédkönyv. Aki könyvet és ujságot ír, olvas, készít vagy terjeszt; aki propagandát, reklámot csinál és nyomtatványt készít, szóval minden kultúremler számára nélkülözhetetlen a Nyomdászati Lexikon. A legkiválóbb magyar szakemberek írták, sok ábra díszíti és feldolgozza a szaktechnika legújabb eredményeit. Az 548 oldalnyi, bőven illusztrált könyv ára egészvászonkötésben 10,- P. Kapható: a Hungária-kiadóban, V. Vilmos császár út 34.” – A pályázaton különben résztvehet Egyesületünk minden egyes tagja.

A vidék kegyelele.

Hogy minő mélységes megindulást keltett Wanko Vilmos kollégánk november 12-én történt szomorú elmúlta a vidéki nyomdász munkások körében is: mutatja az alábbi, Kaposvárról keltezett levél: „Így akarta a Sors!... A nyomdász közösségre párját ritkítóan hasznos, termékeny élet után, legszebb férfikorában szólította el közülnk az akaratában megmászhatatlan, a szellemet az anyagtól elválasztó Halál! Wanko Vilmos kollégánk elköltözött abba a szellemvilágba, ahol már várták Őt a korábban elköltözött nagy tipográfusok, akik Gutenberg atyamesterünk trónja körül csoportosulva, fejcsóválva tekintenek le erre a sárgolyóra, melyen úgy megzavarodott minden azóta, amióta ők elköltöztek innen! Talán ők jártak közben a Nagy Kaszánál, hogy ilyen korán közéjük vitte Wanko Vilmosunkat ebből a fejtejtőre állított világból, mert hisz hiába alkot itt a szellem, a tudás, az értelem istenien szépet, gyönyörűt, hasznosat a népmilliók sorsának jobbrafordulása érdekében, mert hisz ugyanakkor, amidőn egyik oldalon álmopal-

tákat építenek mennyel kényelemmel, a másik oldalon a rideg, ködös-fagyos téli éjszakákon, a szabad ég alatt, sírva kiáll az égre igazságért, meleg sarokért a csecsemőjét éhségtől elcsigázott testével melegítő s fonyadt, üres mellével kínlódo proletár-anya. – Itt hagyott bennünket a melegsívű, önzetlen ember, aki áldásos életének minden kincsét – amit egész életén át szorgalmasan gyűjtögetett: nagyszerű, sokoldalú és alapos tudását – bőkezűen osztogatta közöttünk! Gazdag volt ő olyan emberi javakban, amely javak birtokába nem juthat mindenki, még azok sem, kiknek Fortuna Istenaszszony szeszélyes jókedvében hatalmas összegeket osztogatott! S éppen, mert gazdag volt igaz emberi lelke, ezért tudott felülemelkedni az emberi kicsinyességeken s azért gyűjtögette maga köré oly nagy szerettel a a tanulni vágyókat! Predesztinálva volt az oktató munkára! Egyik kongresszuson volt alkalmam hallani őt síkraszállni a szaklapért és a gyakorlati tanmühelyért. Ott állt előttünk szikár alakjával, szintelen arcával, amelyről lelopta a rózsás színt a kegyetlen munkásors, de barátságos, meleg tekintetű szemében mélységes szakmai szeretet tüze csillogott, amikor érvet és érveket döntött meg magasztos célja érdekében: a tanmühelyért és a szaklapért! – Elköltözött körünkől a nagy nyomdász-Prometheus, aki tanítványai lelkébe belopta a tudásvágy szikráját s azt gondolta, hogy nagy lelkerejével le tudja győzni testének anyagszerűségét s azért merült ki meghajszolt szervezete s azért csókolta a Halál szederjes halál-kékre fakó arcát, s ezért fagyaszította keményre melegen érző szívét a hideg, ősz fuvalat. A Sors kegyetlen ironiája, hogy éppen akkor következett be a tragikus vég, amikor szépséges céljai elérésére életrekeltette a Grafikai Szemlét, a nyomdászati szaktudásnak eme reflektorát, amelyen át művészi világának gazdag tárházából belesugarazhatott volna minden nyomdász lelkébe a tudás sugárkévéjével! – Wanko Vilmos teste megszűnt élni, de itt maradt szellemének lobogó lángja, amely megvilágítja a magyar nyomdász-ság rögös útját, amelynek távlatában már látjuk elismülni a kemény rögöt, amely véresre sebezte a munkás testét. – Búcsúzóul megfogadjuk, hogy wankovilmosi szellemben élünk, a wankói utakat követjük, mert egyetlen út, a tudás útja az, amelyen elérhetjük boldogulásunkat, amelyet ő is követett. – Ezekkel a sorokkal áldozunk annak a férfinak, aki azok közül való volt, akik szívesen szolgálták a kultúrát, a haladást s nem volt más gondjuk, csak az, hogy olyan alapokra helyezték a szakoktatást, amely alapokon nagygyá fejlődhetik a nyomdászegyesület, felvirágozhatik az ipar, boldogulhat az egyén. Ezt az alapot sikerült megteremteni akkor, amikor a Wanko Vilmosok kivitték lelkesedésükkel, hogy minden dolgozó magyar nyomdász kezébe kapja a Grafikai Szemlét, mely alkalmas lehet arra, hogy a fenti célokat elérhessük! Ezt megállapítani nem tömjenezés, de kötelesség a közjőért önzetlenül munkálkodó ember haló porai iránt! – Erdélyi. József II.”

„Az árjegyzék készítése.”

(Vezérfonal vállalati anyagbeszerzők, reklámfőnökök, iparosok és kereskedők részére.) G e l l é r t A n d o r n a k, a „Reklám és szervezés” jónévű szerkesztőjének tollából származó kétíves csinos füzet hagyta el a napokban Révalék sajtóját. Már a boríték is megkapóan szép, valamint tökéletes a belső szedésmunka is, dicséretes bizonyítékul a szerző meg a szedő hozzáértésének. A füzet tartalma pedig kiválóan érdekes, mint az itt következő tartalomjegyzékből is következtethető: Bevezetés; mi az árjegyzék? az árjegyzék reklámértéke; a célja; feladatai; kalkulációja; alakja és papírosa; szövegezés; ismét a fizetési feltételek; szállítási feltételek; a kézlrat; hibák és tévedések; csoportosítás és áttekinthetőség; betűrendes névmutató; az árjegyzék illusztrálása; az árjegyzék technikai kivitele; könyvnyomda eljáráss; klisé; betűk kiválasztása; tipografizálás; korrektúra; nyomtatás; síknyomtatásos eljárások; boríték; könyvkötőmunka; az árjegyzék szétküldése; postai tasak; az árjegyzék melléklete; az árjegyzék szállításának új postai díjszabása. – A csinos füzetet a Révai-nyomda ajándékol szánta a magyar üzletvilágnak.

A „Reklámélet”,

Balogh Sándor kitűnő szaklapjának októberi száma változatos, sőt nyomdászszempontból érdekesítőnek is mondható tartalommal jelent meg. A talpraesett cikelyeken és apróságokon kívül egy csomó mellékletet is találunk benne, így a Globus-nyomda mélynyomataiból és a Klösz-féle műintézet kloroffsetjeiből mutatót, továbbá papíros- és levélborítékminitákat s a Lőbl-nyomdának egy jóképű könyvfedelét is.

Magyar Iparművészet.

E vezető folyóiratunk legutóbbi számában a lelkes és agilis Rosner Károly ismerteti a milánói iparművészeti kiállítás anyagát. Magyarország e tárlaton főleg képzőművészeti alkotásokkal vett részt; a magyar reklámgrafika például – amelynek eredeti voltát és művészi értékét a külföld is mindenütt elismeri – Milánóban nem is jutott szóhoz. Beszédes illusztrációk egészítik még ki a szép folyóirat tartalmát.

Új betűk.

A drezdai Schrifiguss A. - G. (ezelőtt Brüder Butter) betűöntő cég mintalapjain érdekes új dísz- és reklámos betűket látunk. Ilyen a vízszintes sávozott „Regatta”, az erősen árnyékolt „Helios”, a jobbára függőlegesen sávozott „Golf”, a hármas megoldású „Trio” betű, a kockás alapú „Dekora”, továbbá a „Prominent” díszbetű, a „Lido” elnevezésű rond-írásos körlevélbetű és az „Aktuell”-nek nevezett, Schnippering Walter betűművész által tervezett új reklámos kurzív. Csupa gyönyörűsége a mesterszedői kebelnek.

LÁNG L. GÉPGYÁR RT.
BUDAPEST

AUTOLANG AUTOMATIKUS GYORSSAJTÓK.
SPECIALIS SAJTÓK ÉS NYOMDAGÉPEK.
VELOX-GYORSSAJTÓK.

ANILIN-GUMINYOMÓ-
ROTÁCIÓS GÉPEK

VEZÉRKÉPVISELŐ LÁNCZI LÁSZLÓ OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK
BUDAPEST V. KER., VILMOS CSÁSZÁR ÚT 60. SZÁM. TELEFÓN: 1-223-67

A MAN-gépgyár

(Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg) újabb nyomdai gépkolosszusokról küldött prospektust. Van közöttük egy kétkercses ötszörös nyomtatóműű mélynyomatos rotációs, egy „Meppel” elnevezésű, 16 oldal nyomtató kétkercses újságotlács és egy esetleg több szint is nyomtató rotációs offsetgép is. A prospektus a gépgyár anyagvizsgáló osztályának folszereléséről is ad érdekes és jól megérthető képeket.

Levél egy gépszedő kollégánktól.

Az új Grafikai Szemléből kicsendülő, testvériesen, barátságosan hívó szóra im én is felszínre hozok megbeszélés céljából szakmánkra nézve igen fontos kérdéseket, melyek nagyon csúnya sebekkel éktelenítik el a még oly sikerülten szép nyomtatvány arculatát. Az egyik kérdés: a szavak ma divatos, ahogy esik úgy puffan, szabálytalan elválasztásának kérdése. Milyen csúnya, milyen visszataszító a ma majdnem minden, különösen gépszedéssel készített nyomtatványon látható sok rossz elválasztás. Pedig úgy tudom és úgy hiszem, nem úgy tanulták, csak megszokták, mert egyesek azt mondják, hogy a racionális munka menetében nem érdemes kicsinységek miatt a nyomdának kárt okozni ezzel, hogy még egyszer fölőslégesen (?) szedessünk le egy sort. Pedig – szerintem – nemcsak a szedőre, de a nyomdára is rossz világot vet a nyomtatvány hibás volta. Nem fogadom el azt a sokszor hangoztatott állítást, hogy a géppel szedett munkáknál azért fordul ez elő, mert az intenzív, idegeket tépő munka izalmában nincsen annyi ideje a szedőnek, hogy ezekre a dolgokra is vigyázzon. Állítom, hogy egy szakmáját szerető, szakmáját értő nyomdásznak igenis van ideje rá, mert ha van ideje arra, hogy egy szemvillanással átfussa megszedett sorát, van ideje arra is, hogy eközben meglássa

a rossz elválasztást is, ha véletlenül csinált volna egyet. De azt is állítom, hogy ugyanazzal a fáradsággal, amelylyel a rossz elválasztást csinálja, megcsinálhatja jól is. Mindazonáltal, hogy szabály állapítja meg, hogy minden szótag elválasztható, mégis bántó és tipográfiailag is rossz, ha ilyen elválasztásokat látunk: tisztvi-selő, szava-lóművésznő, népta-nító, képke-ret, la-kosság. Semmi baja nem lesz annak a gépszedőnek, ki egyetlen pillanatra megáll és esetleg két spáciumot rak be a sorába két ék helyett, hogy egy rendes, a szabálynak és a szépérzéknek megfelelő elválasztást csináljon, mert a következő percben behozhatja a „könnyelműen elherdált” (?) időt. De ezek a példák még a jobb esetek közül valók. A közelmúlt időkben láttam még ennél is vadabb dolgot egyik nagy napilapunkban: a-zon, a-mely, pi-acainkat. – Általánosan elfogadott szabály ezenkívül nálunk, hogy bizonyos szavakat, melyek sértik a kultúremler jóízűsét, Gutenberg fia nem választja el akkor sem, még ha ki is kellene verni miatta egy sort. Ilyen szó pl a segít, segítség szó, vagy a gyönyörű agancsokkal büszkélkedő nemes vad neve. Mégis látni, hogy bizony ezeket a szavakat a legdrasztikusabb formában sűrűn elválasztják. Az utóbbit pedig egy nagy budapesti nyomdában láttam egy hasábon négyszer is és a mellettem ülő kolléga tőlem kérdezte meg, mikor korrigálta – amennyiben, nem tudom, mi okból, az olvasásnál nem vették észre –, hogy megcsinálja-e ezt a borzasztó hibát? Láttam továbbá egy nagy nyomdából kikerült folyóiratban 28 cicero széles garmond szedésben ilyen elválasztást: el-vett, ki-ment. Úgy tudom, hogy ha az illető szedő egyáltalában nem is nyúlt volna megszedett, tekintélyesen széles sorához, hanem a két betű elhagyása mellett küldte volna el azt, szépen beosztott sort kapott volna. Szerintem már a 20 cicero széles szedésnél kétbetűs elválasztást semmiképp sem szabad csinálni, de még az a kifogás sem áll

meg, hogy a sor kizárásával kell időt tölteni, mert olyan sor, melyből csak a két betű hiányzik, bátran küldhető enélkül is öntés alá. – Rövidre fogtam leveletem, ezért nem mutatok be több példát, ha azonban a szakotársak vesznek maguknak annyi fáradságot, hogy a budapesti lapokat ebből a szempontból is átolvassák, látni fogják, mennyi rossz és helytelen elválasztás van bennük. Csúnya és elkerülendő dolognak tartom továbbá egy már 20 cicero széles szedésnél is, ha a sor végén ott csüng árván, egyedül egy „a” betű, vagy egy „s” betű. Mintha egy semmivel sem magyarázható lyuk lenne ott. Ezt az egyes betűt is minden idővesztés nélkül át lehet vinni a másik sorba, hogy a sorok teljes szavakkal végződjenek és a hasáb megszakítás nélküli síkot mutasson. A baloldalon nem baj az egyes betű, mert ott más megszakított lyuk is van. Ide tartozik az a csúnya szokás is, melyre ugyancsak nem figyelnek, különösen újságnál, hogy a mondat majdnem a sor végén végződik. Bátran kizárható lenne, de nem teszik, hanem beszorítják még oda a kezdő A betűt is. Egyedül fityeg tehát az elárvult A betű is, mindegy, hogy vezető betűje a mondatnak. Fel kívánám még hívni figyelmét szektársaimnak arra is, hogy közbeszűrt mondatnál a mínusz szorososan a közbeszűrt mondatához tartozik. Ezt a dolgot is, úgy látom, kicsiségnek tartják és nem is gondolnak rá, pedig nagyon helytelen. Beszélhetünk még egy másik, nagyon csúnya hibáról is, mely ugyancsak géppel szedett szedésekben látható. Például a sorban előfordul egy „a” betű, a sor azonban ennél az ügyis pucéran álló „a” betűnél zárjuk ki, mindkét oldalán rakva bele a kizárást; a dolog azután úgy fest, mintha az „a” betű nem is ahhoz a sorhoz tartozna, mintha az előtte álló szótól egy üres térrel lenne elválasztva. – Ugyane kategóriába tartozik még a sorkizárás is. Például egy keskeny formátumra szedett szövegnél csak három szó és két ék fér a sorba. A sorból azonban egy fél négyzet hiányzik. Ezt a fél

ORILLEUX CH. ÉS TÁRSA RT.

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉKGYÁRA
IRODA: BUDAPEST IV,
FERENC JÓZSEF RAKPART 27
GYÁR: BUDAFOK
TELEFÓN: 2-696-35, 2-697-78

négyzetet szépen ketté lehetne osztani, de nagyobb részt egy helyre vágják bele. Jól szorul a sor, a gép kiönti, de a sor képe nem a legszebbet mutatja; az egyik szónál lyuk van, a másik meg spáciumnyira tapad. – Kis dolgok és mégis nagyok. Ha azt akarjuk, hogy munkás és munkáltató tisztességes megélhetést találjon a legális nyomdajárműben s ezért szép és jó nyomtatványokkal akarjuk elárasztani a kulturális élet egész területét, kell, hogy minden hibát, ha bármily kicsinynek is látszik, lenyesegezzünk, kigyomláljunk magunkból. Minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy hibátlan, szemet-lelket gyönyörködtető nyomtatványokat készítsünk, ha bármily nagy és kemény is az élet hárszája és ha bármily nehéz is nyomdászársadalmunkban a tülekedés a mindennapi betevő falatért. Weisz Rezső.

Szakoktatásunk és a Grafikai Szemle.

Azt hiszem, nincsen olyan szakmáját szerető nyomdász, aki ne örülne a Grafikai Szemlének. A Nyomdász-Egyesület áldozatkészségéből jutunk – minden anyagi kötelezettség nélkül – ehhez a nyomdászat minden ágát felölelő szaklaphoz, mely a nyomtatott betű örök maradványával lesz hivatva tanúságot tenni arról a nagy munkáról, amelyet a Nyomdász-Egyesület megindított a magyar nyomdászipar fejlesztése érdekében. A Grafikai Szemle fontos kiegészítője a továbbképző kurzusoknak és hasábjain bő alkalom nyílik arra, hogy tanítson, aki tud és tanuljon, akiben megvan a hajlam a tanulásra. Úgy érezzük, ezt a célt óhajtja szolgálni Egyesületünk a Grafikai Szemle megjelentetésével, s a lap díjtalan közrebecsátásával a nyomdásztudást, az általános magasabb szakképzettséget óhajtja tagjai részére közkincsé tenni. Esztendőök óta titlenségre van kárhóztatva a nyomdai munkásság nagy része. A termelő munkából sokunk ki van zárva. De nem így a teremtő munkából. A már évvel ezelőtti rendszeresített szakkurzusokon mindenütt serényen folyik az oktató munka. A tanulni vágyó kis csoportok folyton növekszenek, olyannyira, hogy ezt az örvedesnek mondható növekedést, a szakképzettségre való komoly törekvést tudomásul kell vennie a nagy nyomdásztábornak is, s tudatára kell ébrednie annak, hogy ezidőszerint ebben a táborban van a helye minden munkáját szerető ifjú nyomdásznak. Tudomásul kell vennie, főleg az ifjú nyomdásznemzedéknek, hogy ezeknek a kis csoportoknak kibontott zászlaja alá kell sorakoznia és együtt kell dolgoznia, szívvel-lélekkel, az célért: a nyomdászat jövődjéért. Ez a kibontott zászló a Grafikai Szemle Tábor: a tanulni vágyó nyomdász-ifjúság! – Nehéz időkben hozta meg a Nyomdász-Egyesület azt a nagy áldozatot, hogy ezt a szaklapot díjtalanul juttassa szakértársain kezébe. Ez azonban csak azt bizonyítja, hogy a vezetőség még idejekorán felismerte a helyzetet és rájött arra is, hogy mit kell tennie ezidőszerint a jövő nyomdászai érdekében: minden lehető áldozatot meg kell hozni, hogy szakképzett nyomdászokat nevelhessünk! Fél kell ébreszteni az ifjú nyomdásznemzedékben a szakmaszeretetet! Szóval, tollal, lelkesítő munkával kell ifjú szakértársaink figyelmét felhívni arra, hogy a jövőben csak úgy állhatják meg a helyüket a nyomdász-pályán, ha tetőtől talpig szakképzett nyomdászok lesznek. – A technikai fejlődés óriási léptekkel halad előre. A gépek napról-napra mindjobban tökéletesednek. A gépek tökéletesedésével együtt kell járnia az ember tökéletesedésének is! A mai fejlett géptechnika kiszorította a nyomdajármű piacáról a számoló-, kompressz-szedőt. De nemcsak a kompressz-szedőt, hanem elsősorban minden szakmájában gyöngye munkaerőt. Úgy a soröntő, mint az egyes betűket szedő és öntő gépeken már olyan eredményeket érnek el, amiket ezelőtt néhány esztendővel teljes lehetetlenségnek tartottunk. A folyton fejlődő géptechnikával szemben csak úgy védekezhünk, hogy minél jobban tökéletesítjük magunkat szakmánkban. Meg kell indulnia országszerte annak a nagy munkának, amely minden szakmáját szerető

Az 1. füzet tartalma:

	Old.
Exegi monumentum aere perennius (Novák Lászlótól)	1
Kötát író „szedőgépek” (Höhne Ottótól)	3
Lélektanostól sajtóhiba-bogarászás (Pándi Ferencről)	4
A nyomdai kalkuláció célja (Székely Artúr II.-től)	5
Stereotípiái lemezek (Jáki Tóth Gusztávól)	6
Papiros-mizériák (Lakenbach Artúrtól)	7
Gyengébbreöntés a Monotype-on (Bánhegyi Mátyástól)	8
A szedőszekrény incselkedő ördöge (Rafszky Andortól)	9
Cépszedő lennél? (Székely Artúr II.-től)	10
Mélynyomatási egészségügy (ifjabb Novák Lászlótól)	19
Gépszedéstechnikai apróságok (Ziegler Gyulától)	19
Autotípiák stereotípálása (Kulcsár Imrétől)	20
A továbbképző munka (Novák Lászlótól)	21
A berlini Linotype-gyár jubileuma (Neumann Edétől)	22
A modern plakát lélektana (László Dezsőtől)	22
Pályázat! (Bezdáni Ferencről)	23
A Nyomdász-Évkönyv	24
Nyomdászati Archivum	24
Főljegyzék (Román Antal, Weisz Rezső, Erdélyi József stb.-től)	25
Szerkesztői posta	28
A szakkulturális munkacsoportoknak és több budapesti mesterszédőnek a szedőpéldái: a boríték 1., 3. és 4. oldalán és a lap bensejében a 11-től 18-ig terjedő nyolc oldalon.	
Évi címlap és tárgymutató az 1936-ki évfolyamhoz.	

rető nyomdászt tanulásra, továbbművelődésre serkent és a tanfolyamok táborába vezet. A Grafikai Szemlére járul az a nemes, de nehéz feladat, hogy megtalálja az utat a nyomdászság szívéhez, értelméhez és olvasói táborában felébressze a kedvet a továbbművelődésre. Fialat szakértársainkra pedig az a kötelesség járul, hogy az Egyesületünk által rendezett tanfolyamok hallgatóinak táborába sorakozva, fáradhatatlan kitartással, lankadatlan szorgalommal, fokozott munkakedvvel haladjanak tovább az önképzés útján! Román Antal.

A szedő és az ördög.

Londonban egy olyan könyvecskére bukkantak, amelyhez 15 oldalnyi terjedelmű jegyzék van csatolva a sajtóhibákról. A könyv címe: „Anatomy of the Mass”, 1561-ben adták ki. Szerzője, egy szerzetes, az előforduló tömérdek sajtóhibáról a következőket jegyezte meg: „Hogy művem sikerét tönkretelhesse, az ördög két eszközhöz folyamodott. Először is a kéziratot egy pocsolóba juttatta, s így ez olyan nyomorúságos állapotba került, hogy egyes helyek olvashatatlanná váltak. Azután arra kényszerítette a szedőt, hogy annyi baklövést kövessen el, amennyi egy ilyen kis könyvnel még sohasem fordult elő. Az ördögnek ezen a kétszeres furfangján csak úgy foghattam ki, hogy a könyvet megégszter lelkiismeretesen átnéztem és jegyzéket készítettem azokról a hajmeresztő és sok helyen nagyon is értelemzavaró sajtóhibákról, amelyeket az ördög hatása alá került betűszedő elkövetett.” (–ly.)

Színész-nyomdászok.

December hó 13-án múlt tizenhárom esztendeje, hogy Krecsányi Ignác, az országszerte ismert színigazgató nyolcvanasztendőskorában meghalt. Mint legjobban színművészeink közül többen: fiatal korában ő is nyomdász volt. Az 1870-iki nagy nyomdászsztrájk után mondott végleg búcsút Gutenberg művészetének; boldogult Firtinger Károly hagyatékában volt is ez időből egy nyolcadretű, „Műtársaimhoz” címzett nyomtatott körlevele Krecsányinak, amellyel a sztrájk kimondása ellen igyekezett hangulatot teremteni. 1873-ban szervezte meg vidéken az első színtársulatát, majd 1883-tól 1914-ig a Budai Színkör bérloje volt. – Szirmai Imre, a jeles bonviván, még most is jó egészségnek örvend, pedig már 76 tavasz röpött el fölötte. Ő is nyomdászember volt valamikor. Szegeden tanulta a betűszedést a Burger-nyomdában.

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található minden hétfőn délután 6 és 7 óra között az Egyesületben, egyébként reggel 8 órától délután 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 1-310-16).

A legközelebbi füzet szerkesztőségi záróideje: január 12.

X. Y. Hát bizony a nagy regényíró itt tévedett. Magunk is megütődünk azon a passzuson. Hogy Fráter György 1548 körül papirospénzt nyomtatott volna, mégpedig külön a katolikusoknak és külön a protestánsok részére: legalább is valószínűtlen. Hol is nyomtatta volna? Ez időtájt csak egy nyomda volt Magyarországon: Brassóban, a Honter-féle tipográfia. (A sárvári műhelyt már 1542 körül elsöpörte a török háborúk előzése, a kolozsvári pedig csak 1550-ben alapították meg nagyszerű elődeink, Helta Gáspár és Hoffgref György.) Honter Jánosban meglelt volna a kellő szaktechnikai és művészi készség ahhoz, hogy a papirospénzt megcsinálja, mert hiszen egyike volt kora legjelesebb nyomdászainak, mint azt a ma már ritkaságszámba menő könyveinek szépsége, kartográfiai és ékítményes fémetszeteinek pontossága is bizonyítja. Őt azonban életének eme végső szakában – 1549 január 23-án már meg is halt – majdnem kizáróan a reformatori tevékenysége foglalta el. A Jókai említette papirospénzek előállítására tehát semmiestre sem lehetett már ideje. Az említett papirospénzekből különben egyetlenegy sem maradt fől a korunkra, s így valószínű, hogy ez az érdekes nyomdászattörténeti mozzanat csak nagy álmódóznok elgondolásában született meg. Ez különben semmit sem von le a pompás regényének az irodalmi és korrajzi értékéből.

Többeknek. Dolgozataik térszűke miatt a jövő számunkra maradtak.

A Grafikai Szemlé a kiadó egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nemtagoknak előfizetési díj: egész évre 7 – pengő egyes számok ára 80 fillér.

Felelős szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Bauer Henrik, Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Herzog Salamon, Schneider Jenő, Schreiber Ede.

A lap kiállításának kérdéseivel és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szerkesztőn és kiadón kívül: Dukai Károly és Kún Mihály.

Kiadó-tulajdonos

a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.

Felelős kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII. Conti ucca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Szól a kákas már,
Majd megvirrad már.
Ha az Isten nekem rendelt,
Ényém leszel már!

(Virágének a XVIII. sz. ból.)

Téle van a város akácvirággal,
Akácvirágnak édes illatával.
Bolyongok alattuk ébren álmodozva,
Mint ha minden egy akácfa
Nekem virágozna!

(Szabolcska M.)

Ősei harmat után
Vegre mikor aztán
Fujdogál a hideg szél,
Nem sok idő múlva
Köval lepi bé a tél.

Sárgul, hulldogálván
Tárol a gyöngye levél.
Szárd erdő harmatját,
Pros' csiznám nyomát

(Balassa Bálint)

Új mellém a kandallóhoz,
Fél van szűtve melege;

(Kisfaludy Sándor.)

1- és
mbe

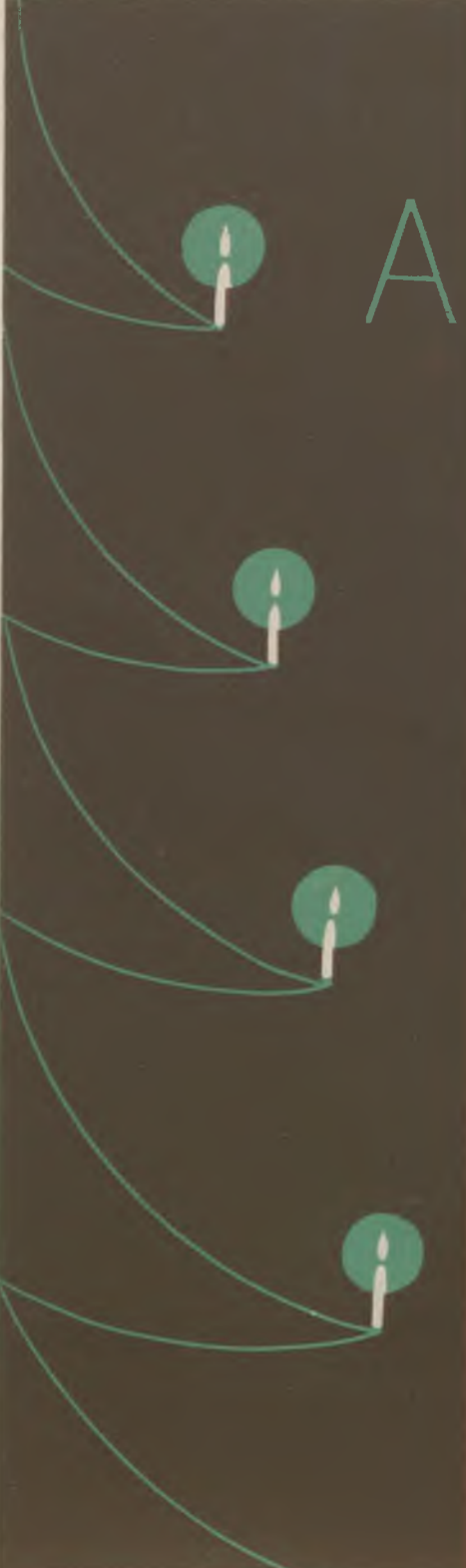

Adj
az

árváknak

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete ólom- és linoleummetsző tancsoportjának munkásságából. Tervezte és ólomba metszette: Höchst Pál.

10

A mi karácsonyunk
*
Gyertyát se gyujtunk...
Az ártatlan fény
még elárul,
Hogy Betlehemnek
jászolárul,
Csudát álmodni
itten összebújtunk

Farkas Antal

Mutató a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete ólom- és linoleummetsző tancsoportjának munkásságából. Tervezte és ólomba metszette: Ifj. Novák László.

71061
9/1/77